

ΕΙΟΣ Α'. ΤΕΥΧ. Γ'. ΕΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗ: 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1880.

Ἄλλ' ἔστι χαλεπὸν λέγειν περὶ ὀτουοῦν
μαθήματος, ὡς οὐ χρὴ μανθάνειν· πάντα
γάρ ἐπίσασθαι ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι. Πλά-
των Λάχ. 182. Ε.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ.

ΔΙΑΤΙ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΙ ΔΥΟ ΑΡΧΑΙΑΙ ΓΛΩΣΣΑΙ
ΕΙΣ ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ.

Καθὼς εἰς τὸ περὶ ἀρχῆς τῆς πολιτείας, οὕτω καὶ εἰς τὸ
περὶ ἀρχῆς τῆς γλώσσης ἀκανθωδέστατον ζήτημα ὑ-
πῆρξεν ἀνέκαθεν καὶ ὑπάρχει εἰσέτι μεταξὺ τῶν σοφῶν ἡ
μεγίστη ἀσυμφωνία. Διὰ τὰ παραλείψω, ὅσα πεφροντισμέ-
ως πάνυ ἐφιλοσόφησαν Συσμίλχιαι, Ἑρδεραι, Οὐμβόλδοι,
Γρίμμιοι, Ρενάν, Μαξ-Μύλλερ καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων
λάμποντες ὡς ἀστέρες πρώτου μεγέθους εἰς τὸ γλωσσολο-
γικὸν στερέωμα, μόνον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ἐπι-

κρατοῦσι περὶ τούτου τρεῖς γινῶμαι διάφοροι. Διότι οἱ μὲν δογματίζουσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα, ἢ τὰ ὀνόματα εἶνε φύσεως νομοθετήματα, (1) οἱ δὲ, ὅτι ἡ ὀρθότης αὐτῶν εἶνε συνθήκη καὶ ὁμολογία, (2) τρίτοι δέ τινες, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν (3). Τῶν δύο τελευταίων γνωμῶν ἀπορρίπτοντες τὴν σήμερον οἱ διασημότεροι τῶν φιλολόγων τὴν μὲν ὡς μυθικὴν, τὴν δὲ ὡς πρῶτοθέτουσαν τὴν γλῶσσαν πρὸ τῆς γλώσσης παραδέχονται τὴν πρώτην ὡς ὀρθοτέραν, ἂν καὶ δὲν ἀρνῶνται, ὅτι ἡ μὲν δύναμις καὶ χρεῖα τῆς γλώσσης εἶνε δεδωμένα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ δὲ περαιτέρω ἀνάπτυξις αὐτῆς προσδιορίζεται κατὰ μέγα μέρος καὶ διὰ τῆς ὀνοματοθεσίας.

Ἄλλ' ἂν περὶ ἀρχῆς τῆς γλώσσης αἱ γινῶμαι τῶν σοφῶν ἦνε διεσχισμέναι, περὶ τῆς ἀξίας ὅμως αὐτῆς συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους πληρέστατα, καὶ δὲν ὤκνησαν πάντες ὡς ἐξ ἐνός στόματος νὰ πλέξωσιν αὐτῇ τὸν πρέποντα ἔπαινον. Καὶ τῷ ὄντι οἱ μὲν ὠνόμασαν αὐτὴν Δυναμικὴν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου (4), οἱ δὲ θυγατέρα τοῦ λογικοῦ, ἄλλοι θήκη, εἰς ἣν βάλλεται τὸ ξίφος τοῦ πνεύματος, καὶ ἄλλοι νομισματοκοπεῖον, ἐν ᾧ ἐκτυπῶν καὶ χαράσσων τὰ αἰσθήματα καὶ διανοήματα αὐτοῦ ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως πλασθεὶς ἐπίγειος βασιλεὺς, βάλλει αὐτὰ εἰς κυκλοφορίαν παγκόσμιον (5).

Τὴν ἀξίαν ταύτην τῆς γλώσσης καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος ὡς μέσου ἀγωγῆς θεωρουμένης ἐκτιμῶντες ἀρκούντως καὶ οἱ τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῆς νεολαίας περὶ πολλοῦ ποιούμενοι ὤρισαν, ὥστε ὑπὲρ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ὅλου χρόνου τῆς ἐν ταῖς γυμνασίαις μόνον μαθητείας αὐτῶν νὰ δαπανᾶται εἰς τὴν τῶν γλωσσῶν σπουδὴν, ἧς ἀνευ, καὶ ἂν δὲν καταντήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὡς λέγει ὁ Ῥωμαῖος Ὀράτιος, *mutum et turpe pecus* (6), ὕλι-

κή ὅμως καὶ εἰδική παιδεύσεις ἐν τοῖς σχολαίσις θέλει εἶσθαι ἐξάπικτος πρᾶγμα δύσκολον, διὰ νὰ μὴ εἶπω ἀδύνατον.

Ναί, ἤθελεν εἰπεῖ τις, οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν ἀξιολογότητα ταύτην τῆς γλώστης· ἀλλὰ διὰ τί πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου δὲν σπουδάζεται ἡ μητρικὴ ἢ ἄλλη τις (ζῶσα ἢ) ὁμιλουμένη ξένη γλώσσα, ἀλλ' ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ Λατινικὴ, αἷινες, ὡς ἀπὸ πολλῆς ἀποθανοῦσαι, φαίνεται τοῦλάχιστον, ὅτι δὲν κινῶσι τόσοσιν τῶν σπουδαζόντων τὸ εἰςφόρον; (intérêt)—Τοῦς δισταγμοῦς τούτους θέλων νὰ διασκεδάσω, ἐξέλεξα ὡς ὑπόθεσιν τοῦ παρόντος ἀρθρου τὴν ὅσον ἔρεστιν ἀκριβῆ ἔκθεσις καὶ ἀπόδοσις τῶν λόγων, δι' οὗς διδάσκονται αἱ δύο ἀρχαῖαι κλασσικαὶ γλώσσαί εἰς τὰ γυμνάσια, ἐλπίζων, ἂν ὅχι ἄλλο, τοῦλάχιστον, ὅτι θέλω δυναθῆ δι' αὐτοῦ ν' ἀνάψω εἰς τῶν φιλοκάλων ἀναγνωστῶν τοῦ Πανδέκτου τὰς καρδίας σφοδρότερον τὸν πρὸς τὰ ἀνθρωπικὰ Γράμματα (Humanités) ἔρωτα. Ἐξαιτοῦμαι ὅμως τὴν συνήθη αὐτῶν ἐπιείκειαν, ἂν, ὡς σχεδίασμα ἀπλοῦν, δὲν ἀνταποκριθῆ κατὰ πάντα εἰς τὰς προσδοκίας των.

Ἐπιδοῦ ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν εἰς τὰ γυμνάσια ἔχει διπλοῦν σκοπὸν, ἓνα μὲν νὰ οἰκειώσῃ τὸν μαθητὴν μὲ τὴν καθόλου οὐσίαν πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, ἕτερον δὲ νὰ περιπειρήσῃ εἰς αὐτόν τὴν ἔξιν τοῦ ἐκφράζεσθαι ὀρθῶς καὶ τεχνικῶς διὰ τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου (7), πρέπει ἀναγκαίως ν' ἀποδειχθῆ πρῶτον μὲν διατὶ ἡ Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης συμβάλλει κυρίως εἰς τὸ νὰ εἰσαγάγῃ τὸν μαθητὴν τοῦ γυμνασίου εἰς τὴν τῆς Φιλοσοφίας σπουδὴν· δεῦτερον δὲ διατὶ πρὸ πάντων οἱ κλασσικοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων εἶνε ὅχι μόνον τὰ καταλληλότερα δι' αὐτὸν παραδείγματα πρὸς μίμησιν τεχνικῆς τῶν ιδεῶν παραστάσεως, ἀλλὰ καὶ μέρος ὁλοκληρωτικῶν εὐμεθόδου καὶ ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν, ἀρχίζοντες ἀπὸ τοῦ πρώτου, τί γινωματεύουσι περὶ τούτου οἱ βαθύνοες

Γερμανοί, τούς οποίους, όταν πρόκειται λόγος περί φιλολο-
γικῶν καὶ μάλιστα τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Ῥωμαϊκὰ Γράμματα
ἀφορώντων ζητημάτων, πρέπει ν' ἀκολουθῆ ἐκ ποδός, ὅστις
δὲν θέλει νὰ πλανηθῆ εἰς τὰς δυσεξόδους καὶ πολυπλόκους
καμπὰς τοῦ λαβυρίνθου τῆς ἀρχαιότητος.

Ἄν ὡς βάσις τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας ἐλαμβάνε-
το ἡ μητρικὴ γλῶσσα (δὲν λέγω τὴν Γαλλικὴν, Ἄγγ-
λικὴν, ἢ ἄλλην τινὰ τῶν λαλουμένων ξένων γλωσσῶν·
διότι αὐταὶ ἔχουσι κυρίως σκοπὸν πρακτικὸν ὑπὸ τῆς ἐπι-
μιξίας ὑπαγορευόμενον), ἴσως ὁ μαθητὴς βλέπων τὸ ἀμέ-
θοδον ταύτης τῆς μεθόδου, ἂν συνεχώρει αὐτὸ ἢ ἡλικία του,
ἤθελεν ἐρωτήσῃ μετ' ἀπορίας, ἐπιλέγων τὸ τοῦ Κωμικοῦ
« Ἀτὰρ τί ταῦθ', ἂ πάντες ἴσμεν, μανθάνω; »

Καὶ τῶ ὄντι ἡ μητρικὴ γλῶσσα, ὡς συμπεφυκυῖα μὲ τὸ
πνεῦμα καὶ οὖσα τρόπον τινὰ ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστῶν καὶ
σάρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ μαθητοῦ, κεῖται πλησιέστατα εἰς
αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη ἀντικείμενον
σπουδαῖον διδασκαλίας. Ἐπρεπε λοιπὸν ἐξάπαντος νὰ ἐκλέ-
ξωσι πρὸς τοῦτο ξένην τινὰ γλῶσσαν, ἥτις δι' αὐτὸ τοῦτο
ὅτι εἶνε ξένη καὶ ἀπέχει πολὺ ἀπ' αὐτοῦ, ἀπαιτεῖ διὰ νὰ
ἐξέλθῃ, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς αὐτὴν ὁ μαθητὴς, καὶ νὰ προ-
σοικειωθῆ ὅλον τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον αὕτη προσφέρει,
πλειοτέραν σπουδὴν καὶ ἔντασιν τοῦ πνεύματος. « Ἡ ξένη
» γλῶσσα, ἀποφαίνεται ὀρθότατα ὡς πρὸς τοῦτο καὶ ὁ περι-
» κλεῆς Βόλφιος (8), σύρει καὶ προσηλόνει τὴν προσοχὴν
» ἰσχυρότερον, καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἡ μητρικὴ, δὲν εἶνε ἐρριζω-
» μένη εἰς τὸ αἶσθημα, ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ὑπάγωμεν τὰ
» γλωσσικὰ φαινόμενα κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν τοῦ λόγου διά-
» κρισιν ».

Δὲν ἔπεται ὅμως ἐκ τούτου ὡς λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι
πρέπει νὰ παραμεληθῆ παντάπασι ἡ μητρικὴ γλῶσσα.
Τοῦναντίον μάλιστα ἡ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἄμεσος αὐτῆς γνώ-
σις προϋποτίθεται, ὡς ἡ βάσις ἐκείνη, ἐπὶ τῆς ὁποίας θελο-

μεν ἐποικοδομεῖ καὶ ἀναφέρεσθαι πάντοτε, ὡς ὁ πῆχυς ἐκείνος, δι' αὐθόλομεν μετρεῖ ὅποιανδήποτε ξένην γλῶσσαν. Ἡ Γραμματικὴ λοιπὸν τῆς μητρικῆς γλώσσης, ἂν καὶ ἦνέ τι δεύτερον λόγου, συντελεῖ ὅμως τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ κάμῃ καρποφορωτέραν τὴν κυρίως γραμματικὴν διδασκαλίαν διὰ τῆς πρὸς τὴν μητρικὴν συγκρίσεως τῆς ξένης γλώσσης, ἧς ἄνευ εἶνε τῶν ἀδυνάτων ὁ μαθητῆς νὰ λάβῃ εὐκρινῆ ιδέαν τῶν σχέσεων τῶν λέξεων καὶ προτάσεων πρὸς ἀλλήλας καὶ τῶν δι' αὐτῶν παριστανόμενων ἐννοιῶν καὶ κρίσεων.

Ὅτι δὲ πρὸς γυμνασίαν τῶν ἐξ ἀντικειμένου καὶ ἐξ ὑπομένου κατηγοριῶν, ὧν τέλος ἔσχατον εἶνε τὸ ῥθῶς συλλογιζέσθαι, ἐκλέγουσι τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν, ὁ λόγος τούτου, ὑπάρχει νῦν μὲν εἰς τὴν τελειότητα τῆς Γραμματικῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, νῦν δὲ εἰς τὸ ὅτι εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, διὰ νὰ λάβῃ ὁ μαθητῆς καθολικὴν τινα καὶ ἐπιστημονικὴν παιδείου, νὰ μυηθῇ πρῶτον εἰς τὴν ἀρχαιότητα, τὴν κοιτίδα πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης. Διὰ νὰ βεβαιωθῇ τις περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πρώτου, ἃς ἀνοιξῇ τὴν τυχοῦσαν Γραμματικὴν μιᾶς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν καὶ θέλει πεισθῇ περὶ τῆς πτωχείας καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ γένη, πτώσεις, καὶ ἀριθμοὺς καὶ τοῦ ῥήματος, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐγκλίσεις, χρόνους καὶ τὰ παρόμοια. Πόσον πλουσία ἐξ ἐναντίας εἶνε ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ ἐν μέρει ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ὡς πρὸς τοῦτο! Καὶ αἱ λεπτότεραι διαφοραὶ ἢ χρωματισμοὶ τῶν σχέσεων τῶν ἐννοιῶν αἰσθητοποιοῦνται εἰς αὐτάς διὰ τινος χωριστοῦ τρόπου (τύπου) ἢ δευτερευούσης κατηγορίας, διὰ τὴν κατ' εἶδος βέβαια τελειότητα καὶ τὸν πλαστικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, συνεχόμενον στενωῶς καὶ πηγάζοντα ἐκ τῆς ἀρχῆς (principe) τῶν παλαιῶν, ἧτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκπνευμάτισιν τρόπον τινὰ τοῦ αἰσθητοῦ, τὸ ὅποιον ὄχι μόνον δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόβλητον παρ' αὐτοῖς,

ἀλλὰ καὶ μένον ἐχρησίμευεν ὡς εἰκὼν καὶ ἔκφρασις τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τοῦ λογικοῦ στοιχείου τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν.

Ἄλλὰ διατί, ἤθελεν ἐρωτήσῃ τις, διὰ νὰ ἦνε ὁ λόγος εὐπάρυφος καὶ πιστὴ τῆς ιδέας ἔκφρασις, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ῥητορικὸν αὐτῆς στοιχεῖον, ἢ δὲ διδασκαλία ἐπιστημονικὴ καὶ εὐμέθοδος, πρέπει νὰ σπουδασῇ ὁ μαθητὴς δύο ἀρχαίας γλώσσας; Δὲν ἤρκειν ἄρα πρὸς τοῦτο τὰ πρωτότυπα τῶν ἐνδόξων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μιᾶς τούτων τῶν δύο;—Εἰς τὴν ἔνστασιν ταύτην, φαινομένην τοῦλάχιστον ἔλλογον, ἀντιτάσσει ὁ σοφὸς καθηγητὴς Δειγχάρδος (Deinhardt) (9) τὸν ἐξῆς ἰσχυρὸν λόγον, ὅτι καὶ εἰς τοὺς λεγομένους μέσους αἰῶνας καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους πᾶσα ἐπιστημονικὴ παιδεία ἤρνετο, ὡς ἀπὸ πηγῆς τινος πολυχεύμονος, ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων· καὶ ὅτι, ἐνόσφ ἢ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν ἤκραζεν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης ἐσελάγιζε λαμπρότερον καὶ καθαρότερον· ἐνῶ παραμελουμένης ἐκείνης περιεκαλύπτετο συσκοταζομένη καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὰ πυκνὰ τῆς μυστικοφροσύνης νέφη. Τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι καθὼς κατ' ἀρχὰς ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρησίμευεν ὡς ὄργανον τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, οὕτως ἔπειτα ἔδωκε καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας καθόλου νέαν δύναμιν καὶ ζωὴν ἢ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν Γραμμάτων ἀναγέννησις.

Ἄλλα ταῦτα, εἶνε ὁμολογούμενα τὴν σήμεραν, ὡς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἐπιμαρτυρούμενα· καὶ ὁμῶς δυνατὸν νὰ μὴ φαίνωνται τοσοῦτον πειστικὰ εἰς Πυρρῶνιστὰς τινὰς ζητοῦντας ἐν τοῖς τοιοῦτοις λόγοις ἐσωτερικοὺς ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος πηγάζοντας. Ἄλλὰ καὶ τούτους ἔχουσι προχείρους οἱ φιλέλληνες καὶ φιλορῶμαιοι Γερμανοὶ, λαμβάνοντες αὐτούς τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν παλαιῶν, τὸ δὲ

ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς καθόλου διδασκαλίας καὶ τῆς πρὸς ἀλλή-
λα αὐτῶν σχέσεως.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου δογματίζουσιν. Ἡ ἰδέα τοῦ
ἀρχαίου κόσμου ἐπραγματοποιήθη εἰς δύο ἔθνη, τοὺς Ἑλ-
ληνας καὶ Ῥωμαίους. Διότι εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι οὗτοι ἀνή-
κουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ ἀποτελοῦσι τὰ
δύο συστατικά μέρη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔλου, ἀλλὰ σχημα-
τίζουσι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀντίθεσίν τινα. Οἱ Ἕλληνες, ὡς
ἐστραμμένοι μᾶλλον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἢ τὴν γνῶσιν,
εἶνε θεωρητικόν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, ὡς ἔχοντες μᾶλλον
τάσιν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ τῆς κοινωνικῆς σχέσεις,
εἶνε πρακτικόν ἔθνος. Οἱ πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ
πάντων τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας καὶ καλὰς
τέχνας, οἱ δὲ δεῦτεροι προήγαγον κυρίως τὴν Ῥητορι-
κὴν, Νομικὴν καὶ καθόλου τὰς πρακτικὰς λεγο-
μένας ἐπιστήμας. Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ Πολιτεία
ἔχει κατὰ τοσοῦτον μόνον σημασίαν, καθ' ὅσον συνεισέφε-
ρεν εἰς ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, παρὰ δὲ τοῖς
Ῥωμαίοις, οἵτινες ὑπῆρξαν ἀείποτε μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων
ὡς πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, αὕτη ἀπεβρόφα καὶ
κατέπινε, οὕτως εἰπεῖν, πάντα τ' ἄλλα συμφέροντα καὶ
ὡς τὸ ὕψιστον καὶ ἤτο καὶ ἐλέγετο παρ' αὐτοῖς τὸ ν' ἀντι-
προσωπεύῃ ὁ πολίτης ἀξίως καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ
στρατοπέδῳ τὴν μεγαλόδοξον καὶ κοσμοκράτορα Ῥώμην.
Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν ἐνδόξων ποιητῶν
καὶ συγγραφέων τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἐπίσης ἀναγκαία ὡς καὶ
ἡ τῶν Ῥωμαίων. Διὰ τῶν πρώτων ἀναπτύσσεται τὸ ἐπι-
στημονικὸν πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ καὶ ρυθμίζεται καὶ
μορφύεται εἰς αὐτὸν ἡ τοῦ καλοῦ αἴσθησις, ἀλλὰ τὸ
σκοπίμως λέγειν καὶ πράττειν, τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου
καὶ τῆς πράξεως, δύναται νὰ προσοικειωθῇ ὁ μαθητὴς
μόνον διὰ τῆς ἐπιμελοῦς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ δεῦτερον, ἐπειδὴ σιωπὸς τοῦ Γυμνα-

σίου καθόλου εἶνε ἡ διέγερσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος πᾶσα δὲ διδασκαλία, διὰ τὸ νὰ ᾔνε μεθοδική, πρέπει ἀρχομένη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ προβαίνη εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἢ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἐξ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ἰδεῶδες καὶ ἐξ ὑποκειμένου, εἰ ἐγκεκριμένοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων (καθὼς καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν) εὐμειροῦντες τοῦ πρώτου τῶν χαρακτήρων τούτων, δύνανται τῷ ὄντι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἡ γέφυρα, δι' ἧς θέλει μεταβῆ ὁ μαθητὴς ἐκ τῆς ἐποπτευτῆς ἐπιστήμης τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν νεωτέρων Χριστιανικῶν ἐθνῶν, οὔσαν ἀναμιφιδόλως πολὺ βαυτεράν καὶ δυσνοητοτέραν. Καθὼς λοιπὸν σπουδάζονται εἰς τὰ γυμνάσια αἱ κατηγορίαι ὄχι καθαραὶ, ἀλλ' εἰς τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, οὕτως αἱ ἰδέαι τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πρέπει νὰ σπουδάζωνται εἰς αὐτὰ ὄχι ἀφηρημένως, ἀλλ' εἰς τὴν ἐξ ἀντικειμένου καὶ σχεδὸν εἰς τὴν αἴσθησιν ὑποπίπτουσαν μορφὴν τῶν τεχνικῶν καὶ διανοητικῶν προϊόντων τῶν ἀρχαίων. Ταύτην τὴν ὁδὸν, κατὰ τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν τῆς ἱστορίας, ἐβάδισεν ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὄλης ἡ ἀνθρωπότητος καὶ ταύτην πρέπει νὰ βαδίσῃ καὶ ὁ κατὰ μέρος ἀνθρωπος, ἂν δὲν θέλῃ νὰ θυθισθῇ εἰς τὸ χάος τῆς ἀμεθοδίας καὶ ἀνεπιστημοσύνης. Αἱ ἀρχαῖαι τῶν ἐπιστημῶν πάντοτε εἶνε καταληπτότεραι παρὰ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν, ἥτις ὡς ἱσταμένη πολὺ ὑψηλότερα, εἶνε διὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον δυσέφικτος εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτοπέριου καὶ μόλις πατήσαντος τῆς ἐπιστήμης τὸ πρόναον.

Οὗτοι εἶνε, φίλοι ἀναγνώσταί, εἰ κυριωδέστεροι λόγοι, δι' οὓς διδάσκονται αἱ δύο ἀρχαῖαι κλασσικαὶ γλῶσσαι εἰς τὰ γυμνάσια καὶ ἤθελον δάσει πέρας εἰς τὸ παρόν· χ διασμα, ἂν δὲν ἐστοχαζόμεν ἐπόναγκες νὰ προσθέσω ἐν τέλει αὐτοῦ περὶ τῆς ἠθοποιοῦ δυνάμεως μιᾶς αὐτῶν: τῆς Ἑλληνικῆς γνώμην ἀνδρὸς τὰ μάλιστα ἐπιδράσαντες διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ εἰς τὴν παλιγγεγεσίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους: τοῦ

ἑοιδίμου λέγω Κοραῆ. «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀποφαίνεται οὗτος, σιμὰ τῶν πολλῶν ἄλλων προσηρημάτων, ἔχει κάποιαν ἐξαιρετον γοητείαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον μαλακύνει τὰ ἤθη τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάμνει σεμνότερα καὶ σωφρονέστερα. Εἶνε πρᾶγμα σπάνιον, ἐπάγει ὁ ἐνάρετος ἀνὴρ, νὰ καταδουλωθῇ εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονάς, ὡς ἀνδράποδον, ὅστις ἔφθασε μίαν φορὰν νὰ πῆ εἰς κόρον τὸ ποτήριον τῆς μαγίσσης ταύτης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης» (10).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΝΩΤΕΡΩ ΑΡΘΡΟΝ.

- (1) Ἰπποκράτης καὶ Πλάτων Κρατύλ. σελ. 383.—(2) Πλάτ. ἔνθα ἀνωτ. σελ. 384.—(3) Πλάτ. ἔνθα ἀνωτ. σελ. 425.—(4) Novalis. ἴδε Boeckh Encyclop. der philolog. Wissenschaften. σελ. 725.—(5) Krug Handwoerterb. d. philos. Wissenschaften. τόμος Γ. σελ. 843, καὶ Ε. σελ. 347.—(6) Sermon. 1, 3.—(7) Deinhardt d. gymnasialunterricht. σελ. 56—90 καὶ Thaulow d. Gymnasialpaedagogik σελ. 81 §. 205.—(8) Wolf Museum d. Alterthumswissenschaft σελ. 103.—(9) ἔνθα ἀνωτέρω.—(10) ἴδε Ψυλλογ. προλεγομ. σελ. 38.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ κ. λ. π.

(Συνέχεια ἴδε σελ. 342.)

Περὶ Γάμου παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς τῆς ὑψηλίου.

Ὁ ἀνὴρ ἐξασκεῖ μόνον δικαίωμα φυσικόν, ἂν μείνη ἄγαμος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τοῦ γάμου γεννῶνται πολῖται, καὶ ἡ πολιτεία εἶνε τόσῳ ἰσχυροτέρα, ὅσῳ περισσότερος εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν, διὰ τοῦτο ὑπῆρξαν νομοθέται καὶ Πολιτικοὶ, οἵτινες ἐτιμῶρουν τοὺς ἀνδρας, ὅσοι ἔμενον ἄγαμοι. Κατανάγκασις τοιοῦτου εἶδους ἀπαντᾶται πρὸ πάντων εἰς τὰς δημοκρατικὰς πολιτείας, αἵτινες, ὡς νομίζουσιν, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ θυσιάσωσι τὴν θέλησιν τοῦ κατὰ μέρος ἀνθρώπου εἰς τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν. Ἦσαν τῆς γνώμης, ὅτι ἡ παντελής ἐγκατάλειψις, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶσιν οἱ ἄγαμοι, δὲν εἶνε ἀρκετὴ ποινὴ δι' αὐτούς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσαν εἰς αὐτὴν ἀτιμίαν καὶ σωματικὰς ποινάς. Οἱ Μωσαϊκοὶ νόμοι ἀπέβαλλον τοὺς ἀγάμους ἀπὸ τὴν Ἰσραηλιτικὴν κοινότητα, καὶ ὁ Λυκοῦργος ἀπέκλειεν αὐτούς ἀφ' ὅλα τὰ δημόσια ἀξιώματα καὶ δὲν ἔδιδε καὶ εἰς αὐτούς θέσιν εἰς τὸ θέατρον. Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λακεδαίμονα εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ φέρωσι τοὺς μισογάμους κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔαρος εἰς τὴν ναὸν τῆς Ἥρας καὶ ἐκεῖ ὄχι μόνον νὰ τοὺς καταφορτόνωσι μὲ ὄνειδη, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς μαστιγόνωσιν ἐνώπιον τοῦ ἀγάλματος ταύτης τῆς Θεᾶς· ἐπειτα δὲ ἐβίαζον αὐτούς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος νὰ περιφέρωνται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ ψάλλωσι καθ' ἑαυτῶν σατυρικὰ ἄσματα. Οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες ἔμειναν ἄγαμοι, δὲν ἐσυγχωρεῖτο νὰ κάμωσι διαθήκην, οὔτε νὰ δώσωσι μαρτυρίαν καὶ ἂν τοιοῦτος ἐνεφανίζετο ἐνώπιον δημοσίας ἀρχῆς, ἢ πρώτη ἐρώτησις, τὴν ὁποίαν ἀπῆλύθονον πρὸς αὐτόν, ἦτα

ἔχει πῶς ὠνομάζετο, ἀλλ' ἀνέχη γυναῖκα. "Ὅτε οἱ Τιμηταὶ ἔμαθον, ὅτι ὁ πληθυσμὸς ὠλιγόστους καὶ συνεικίσια συνεδέοντο μόνον ἀπὸ συμφέρον, ὑπεχρέωσαν τοὺς πολίτας νὰ ὀρκισθῶσιν, ὅτι τοῦ λοιποῦ θέλουσι νυμφεύεσθαι, διὰ νὰ προσφέρωσι πολίτας εἰς τὴν πολιτείαν. Οὗτος ὁ ὄρκος ἐπέφερον ἐνδοκισμοὺς τῆς συνειδήσεως καὶ διαζύγια. "Ὅθεν ὁ Κορβίλιος Ρούγιος ἀπέλυσε τὴν γυναῖκά του, τὴν ὁποίαν ἐκθύμως ἠγάπα, διότι ἦτο ἄγονος.

Ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἀκαταπαύστους πολέμους ἐθανατόνοντο πλῆθος ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο ὑπῆρχε πάντοτε ἔλλειψις στρατιωτῶν. Ἡ προθυμία τῶν ὑπὸ φιλοπατρίας διεγειρομένων πολιτῶν δὲν ἤρκει νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς στρατοὺς καὶ διὰ τοῦτο ἐπεινόησαν ἕκτακτα μέτρα πρὸς ἐνθάρρυνσιν. "Ἐπὶ ἀνδρῶν γυναικες, αἵτινες εἶχον τρία τέκνα, καὶ ἀπελεύθεροι, αἵτινες εἶχον τέσσαρα, ἦσαν ἐλεύθεραι τῆς κηδεμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ἀρχαίαν νομοθεσίαν ὑπέκειντο. Τὰς ὑπᾶνδρους, αἵτινες ἦσαν μητέρες τέκνων, ἐνεταφιάζον μὲ λαμπρὰ τιμητικὰ φορέματα, ἐνῶ τὰς ἀγόνους γυναικας ἢ τὰς ἀγάμους ἔθλαπτον μὲ μεγίστην ἀπλότητα. "Ἐπῆρξεν ἐποχὴ εἰς τὴν Ῥώμην, καθ' ἣν ἐδίαζον τὰς χηρευσάστας νὰ ὑπανδρευθῶσι πάλιν καὶ ὁ Καίσαρ ἀπηγόρευσεν εἰς τὰς γυναικας, αἵτινες ἦσαν ἡλικίας κατωτέρας τῶν 4ῶ ἐτῶν, καὶ αἵτινες δὲν εἶχον οὔτε ἄνδρας οὔτε τέκνα, νὰ φορῶσι κοσμήματα καὶ νὰ μεταχειρίζωνται φορεῖα «ἐξαίρετος τρόπος, λέγει ὁ Μοντεσκιώς, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τις τὴν ἀγαμίαν διὰ τῆς ματαιότητος».

Ὁ τρόπος, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο οἱ Ἴσπανοὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν εἶνε πολὺ ἀξιοκατακριτώτερος. Διὰ νὰ αὐξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν φορολογουμένων, ἐξέδωκαν νόμον, καθ' ὃν ἔπρεπεν πᾶς Ἰνδιάνος τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του νὰ νυμφεύηται. Ἐπῆρξε μάλιστα βασιλεὺς τις τῆς Δανιμαρκίας, ὅστις διὰ ν' αὐξήσῃ πάλιν τὸν πληθυσμὸν μιᾶς ἐπαρχίας του, συνεχώρησεν εἰς τὰ κοράσια νὰ ἔχωσιν

ὅτι πλεῖστα νόθα, ἐνῶ παρά τισι τῶν ἐθνῶν τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς ὅλοι αἱ γυναῖκες, αἵτινες εἰς μίαν τινὰ ἡλικίαν ἔδειχον σημεῖα τῆς ἀγονίας, θανατόνοντο· διότι ἦσαν ἀνωφελεῖς εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀνάξια νὰ ζῶσιν.

Ἐν τούτοις τὰ γένη δὲν ἐπολλαπλασιάζοντο ταχέως· διότι ἠθέλησαν τρόπον τινὰ νὰ βιάσῃσι τὴν φύσιν καὶ ἐφεῦρον τὰ περιεργότατα μέσα, διὰ νὰ καλύψωσι τὴν γῆν μὲ νέα θύματα. Οἱ Περουανοὶ, οἵτινες ἐνυμφεύοντο, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἐν ὀλόκληρον ἔτος ἀπὸ τοῦς φόρους καὶ εἰς τῶν βασιλέων τῆς Περσίας ἔθεσε βραβεῖα δι' ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον γεννήσει εἰς ἓν ἔτος περισσότερα τέκνα. Ὅστις εἶχε πολλὰ τέκνα, ἐλάμβανε τὰς αὐτὰς ἐνδείξεις τῆς τιμῆς, τὰς ὁποίας καὶ ὁ εἰς τὸν πόλεμον εὐδοκίμησας. Ἐπεζήσαμεν μάλιστα εἰς μίαν ὁμοίαν διανομὴν βραβείων ἐν πολιτεία χριστιανικῇ καὶ Γερμανικῇ, τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις ἀντήμειβεν τοῦς πατέρας, οἵτινες ἤθελον γεννήσει ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον ἐπτὰ υἱούς. Ὅτε Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ῥωμαίων, διὰ νὰ μὴ τὸν λείψωσι στρατιῶται, ὅλοι οἱ πρὸς ἡβὴν ὀρμῶντες ἔπρεπε νὰ νυμφευθῶσι καὶ ὁ Τιμητῆς Μέτελλος συνεβούλευσε τοῦς Ῥωμαίους μὲ τὰς ζωηροτάτας ἐκφράσεις μιᾶς πρὸς τὸν λαὸν γενομένης προσλαλιᾶς νὰ γεννῶσιν ἄνδρας.

Ἐκὼς ἦνε ὠφέλιμον εἰς τὴν πολιτείαν τὸ νὰ ἔχη πολλοὺς πολίτας, ἐνδιαφέρεται ὁμως αὕτη οὐσιωδῶς ἐπίσης, διὰ νὰ ἦνε οὗτοι εὐρωστοὶ καὶ εὐμορφοὶ ὄρος, ὅστις ἐπήνεγκε τὴν ἀνάμιξιν τῶν φυλῶν. Αἱ γυναῖκες εἶνε ἐνίοτε ἄγονοι μὲ ἓνα ἄνδρα, μὲ ἄλλον ὁμως ὄχι· καὶ ἐπειδὴ ἡ πολιτεία φροντίζει μόνον περὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀποβλέπει μόνον εἰς αὐτόν, κατεπάτησαν πολλάκις μὲ τοῦς πόδας καὶ αἰδῶ καὶ τιμῆν. Ὁ Λυκουργὸς συνεχώρησεν εἰς τὴν Σπάρτην νὰ ζῶσιν μὲ εὐρωστον ἄνδρα αἱ Σπαρτιάτιδες, ὅταν ὁ σύζυγός τῶν ἦτο ἀνάικτος. Ὁ Νουμάς ἐξέδωκε νόμον, κατ' ἐν Ῥω-

μαϊός τις ἠδύνατο νὰ δανείσῃ τὴν σύζυγόν του εἰς ἓνα ἄλλον, ἂν καὶ ἐγέννησε τέκνα ἐξ αὐτῆς, ἐλλ' ἐπεφυλάττετο τὴν προτέραν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν, καὶ ἠδύνατο νὰ τὴν λάβῃ ἔπισω πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἢ διὰ νὰ τὴν δανείσῃ εἰς ἓνα τρίτον. Εἰς τὴν Κρήτην ἐξέλεγον αἱ ἀρχαὶ τοὺς εὐειδεστῆτους νέους καὶ ἐνύμφευον αὐτοὺς μὲ κοράσια ἐπίσης εὐειδέστατα, διὰ νὰ γεννηθῶσιν ἐκ τῆς συζεύξεως αὐτῶν μεγαλόσωμοι καὶ ἰσχυροὶ ἄνδρες, ἱκανοὶ νὰ φέρωσι τιμὴν εἰς τὸ ἔθνος καὶ νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτό.

Ὁ ἀνὴρ θέλει νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν του καὶ πέραν τοῦ τάφου, καὶ ἐκ τούτου πηγάζει φυσικῶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ γυνὴ ἀνήκει εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ ὅταν οὗτος μεταβῇ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Ὑπάρχουσι τῷ ὄντι ἔθνη, τὰ ὁποῖα καταδικάζουσι τὰς γυναῖκας νὰ πενθῶσιν αἰωνίως τοὺς ἄνδρας των, ἐνῶ ἄλλα ἐπιτρέπουσι δεύτερον γάμον μόνον ἐπὶ τοῖς σκληροτάτοις ὄροις. Οὕτω πρέπει ἡ Ὀττεντόττη ν' ἀποκόψῃ τὸν πρῶτον ἀρμόν τοῦ μικροῦ δακτύλου της, καὶ τῶν ἄλλων δακτύλων ὄλων ἐπίσης, ἂν χηρέυσῃ πᾶλλάκις καὶ ζητήσῃ πάλιν νὰ ὑπανδρευθῇ.

Μεταξὺ τῶν Τελουγῶν καὶ ἄλλων ἐθνῶν τῆς ἐμπροσθίου Ἰνδικῆς συνέβη συχνάκις νὰ στείλωσιν αἱ γυναῖκες πρόωρα εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν τοὺς ἄνδρας των διὰ φαρμακεύσεως, ὅπως ἐπιδοθῶσιν ὄλωσ διόλου εἰς τὴν παραλυσίαν καὶ ἀσέληγειαν. Ἐξέδωκαν λοιπὸν ἐναντίον τοῦ γενικευθέντος τούτου κακουργήματος αὐστηροὺς νόμους, εἰς τοὺς ὁποῖους ἀνήκει καὶ ἐκείνος, καθ' ὃν πρέπει νὰ καταδικάζεται ἡ χήρα μὲ τὸ πτώμα τοῦ ἀνδρός της εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Ἐὰν δὲν στέρξῃ εἰς τοῦτο, πρέπει νὰ μένῃ διὰ βίου κατάκλειστος εἰς τὴν πατρικὴν της οἰκίαν καὶ ἐπιβάλλονται αὐτῇ αἱ βαρύτεραι ἐργασίαι, αἵτινες γίνονται τόσον σκληραὶ, ὥστε αἱ πλεῖστοι ζητῶσιν εἰς τὴν φυγὴν τὴν σῴτηρίαν των. Ἐὰν δὲ συλληφθῶσιν, καταδικάζονται πάλιν εἰς τὸν

διὰ φαρμάκου θάνατον. Αἱ γνώμαι περὶ τῆς σχέσεως τῶν
 χηρῶν ὑπῆρξαν κατὰ χρόνους καὶ τόπους πολλὰ διάφοροι.
 Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία θεώρει ἄλλοτε τὸν δεύτερον γάμον
 ὡς παράνομον, ἀνείχεται ὅμως αὐτόν. Ὅστις ἐνυμφεύετο
 δευτέραν φοράν, κατεδικάζετο εἰς δημοσίαν μετάνοιαν, ἣτις
 διήρκει ἐν ἡ δύο ἔτη· καὶ ὅστις ἐνυμφεύετο τὸ τρίτον, ἡ
 ποινή δι' αὐτόν ἐτριπλασιάζετο καὶ ἐτετραπλασιάζετο. Ἡ
 ἐν Σαραγόσῃ σύνοδος ἀπηγόρευσε τῷ 692 μ. Χ. εἰς τὰς
 βασιλίσσας νὰ ὑπανδρεύωνται δευτέραν φοράν καὶ εἰς τοὺς
 ἡγεμόνας νὰ λαμβάνωσιν αὐτὰς εἰς γυναῖκας.

Ἄλλαχοῦ τότε μόνον συνεχωρεῖτο εἰς τὰς χήρας νὰ
 λάβωσι δεύτερον ἄνδρα, ἀφοῦ πολὺν καιρὸν εἶχον πενήθει
 τὸν πρῶτον. Ἡ Ἀζιτέκη ἔπρεπε δεκατρεῖς μῆνας κατὰ συν-
 ἔχειαν νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνδρός τῆς τροφῆς,
 νὰ ἐκθάπτῃ τὰ ὄσῳ σου, ν' ἀποπλύνῃ αὐτὰ ἐπιμελῶς, καὶ
 νὰ περιφέρῃ αὐτὰ τόσον καιρὸν, ὅσον ὁ νεκρὸς ἔμενε τε-
 θαμμένος. Ἐθετεν ἔπειτα αὐτὰ ἐπὶ τὴν ὄροφὴν τῆς καλύβης
 τῆς καὶ οὕτως ἐπετρέπετο εἰς αὐτὴν νὰ λάβῃ νέον ἄνδρα.
 Συχνάκις ὑποχρεοῦσιν τὰς χήρας νὰ ἐνδύωνται ἰδιαιτέρον
 ἔνδυμα καὶ παρὰ τοῖς Κιρκασίοις πρέπει αὐταὶ νὰ φέρωσιν
 εἰς τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς των βροδὺς κύστιν. Ἡδυνάμεθα
 ν' ἀναφέρωμεν ἀκόμη περισσοτέρας τῶν περιέργων τούτων
 συνηθειῶν ὡς πρὸς τὴν τάξιν τῶν χηρῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ
 παύσωμεν ἐνταῦθα, διὰ νὰ προσλέσωμεν ὀλίγας λέξεις περὶ
 τῆς συνηθείας, καθ' ἣν καὶ ἀποθνήσκοντες οἱ νεκροὶ νυμ-
 φεύονται.

Αὕτη ἡ συνηθεῖα ἀπαντᾷται ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ πα-
 λαιοὶ Πέρσαι εἶχον τὴν πεποιθήσιν, ὅτι οἱ ἔγγαμοι εἰς
 τὴν ἄλλην ζωὴν εἶνε μακάριοι, καὶ αὕτη ἡ πεποίθη-
 σις ἔκχμεν αὐτοὺς νὰ μισθώνωσι διὰ τοὺς ἀποθνόντας
 ἄνδρας γυναῖκας. Τοῦτο δ' ἐγένετο ὀλίγας ἡμέρας μετὰ
 τὸν θάνατον αὐτῶν. Παρὰ τισὶ Μογγόλοις εἶνε εἰς

χρήσιν αὐτῆ ἢ συνήθεια· ἐπίσης παρὰ τοῖς Σίναϊς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σανσί, ὅπου νέον καὶ νέαν, εἴτινες ἦσαν προσδιωρισμένοι ὁ εἰς διὰ τὸν ἄλλον, νυμφεύουσιν εἰς τὴν νεκροφόρον λάρνακα, ἂν κατὰ τύχην συγχρόνως τελευτήσωσιν.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ.

Γ.

ΕΥΘΥΦΡΩΝ Ἡ ΠΕΡΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.

(Συνέχεια ἰδ. σελ. 348.)

Εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀντικειμένων τῆς πραγματογνωσίας εἰσέρχεται ἀπὸ τοῦ β'. σχολικοῦ ἔτους, ἀφοῦ ἤδη οἱ παῖδες μάθωσιν ὅπωςδῆποτε νὰ ἀναγινώσκωσιν, αὐτὴ ἡ γλώσσα, ἢτοι τὰ ἀναγνωστικὰ τεμάχια τοῦ ἀναγνωσματορίου. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἄρα τῆς γλώσσης ἡ β'. βαθμὶς εἶναι ἡ βαθμὶς τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Τὸ βιβλίον τοῦτο ὀφείλει νὰ ἦναι διὰ τοὺς παῖδας ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς γραπτῆς γλώσσης, τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀφετηρία πάσης γλωσσικῆς διδασκαλίας· γίνεται δ' ἐν αὐτῷ διπλὴ τις ἐργασία ἡ ἐξῆς: α. ὀφείλουσιν οἱ παῖδες νὰ λαμβάνωσι ἀκριβῆ τινα κατανόησιν τοῦ ἀναγινωσκομένου ὑποδείγματος, καὶ δὴ ἀρμόζουσαν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. β'. ὀφείλουσι διὰ τῆς ἀσκήσεως νὰ μάθωσι νὰ ἀποδίδωσι τὸ γλωσσικῶς ἀποκτηθὲν. Δύο τινὰ λοιπὸν ὀφείλονται ἐνταῦθα, ἡ κατάληψις τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου καὶ ἡ παράστασις αὐτοῦ.

Ἡ κατάληψις εἶναι ἢ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος. Ἄμεσος εἶναι, ὅταν ὁ μαθητὴς κατανῶσθαι τὸ περιεχόμενον δι' ἰδίας τινὸς σιωπηλῆς ἢ μεγαλοφώνου ἀναγνώσεως, ἢ διὰ τῆς ὑπαναγνώσεως καὶ ὁδηγίας τοῦ διδασκάλου. Προϋπονοεῖται συνήθως ἐνταῦθα ἀπὸ μέρους μὲν τοῦ διδασκάλου προαφήγησις τις ἢ προὑπανάγνωσις τοῦ τεμαχίου, ἀπὸ μέρους δὲ τοῦ μαθητοῦ προσεκτικὴ μὲν ἀκρόασις τῆς ἀφηγήσεως ἐκείνης, σιωπηλὴ δὲ τις προπρασκευὴ (προμελέτη) τοῦ ἀναγνωστέου ἐν τε τῇ σχολῇ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ. Ἡ προαφήγησις προτιμητέα πάντοτε, διότι ἐν αὐτῇ ὁ διδάσκαλος ἀναλύει τὰς δυσκολωτέρας ἐκφράσεις, καὶ φέρει τὸ ἀνάγνωσμα εἰς εὐνοητότερόν τινα τύπον. Οἶκοθεν ὅμως ἐννοεῖται ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν δύσκολα τεμάχια πρὸς τὴν ἄμεσον κατανόησιν. Τὸ δεύτερον εἶδος τῆς καταλήψεως εἶναι τὸ ἔμμεσον. Διὰ ταύτης τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον ἀναλύεται εἰς εἶδος τι διαλόγου ἐρμηνευτικοῦ μὲν καὶ ἐπεξηγηματικοῦ τοῦ περιεχομένου, ἀναπτύσσοντος δὲ θυμασίως τὴν διανοητικὴν δύναμιν τοῦ παιδός. Καὶ πρῶτον εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐνταῦθα προδικασφήμισις τις τοῦ ὅλου καὶ τῶν ἐπὶ μέρους. Τὰ κυριώτερα μέρη πρέπει νὰ ἐξαίρωνται, τόσον τὰ κέντρα τῶν ἐννοιῶν, ὅσον καὶ οἱ σπουδαιότεροι γλωσσικοὶ τύποι, ἐπίσης ἢ συνεξάρτησις τοῦ ὅλου μετὰ τῶν κυριωτέρων μερῶν νὰ καταδεικνύεται, ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ λάβῃ πρῶτον γενικὴν τινα ἰδέαν τοῦ ἀναγνώσματος, ἔστω καὶ ἀμυδράν, ὑφ' ἧς νὰ βυθῆται κάπως εἰς τὴν περαιτέρω ἐργασίαν ἀκολούθως δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν διαλογικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπὶ μέρους. Λίαν ποικίλος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀναλύσεως καὶ ἐξετάσεως τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ καὶ ἐδῶ ἴσα ἴσα φαίνεται ἢ περὶ τε τὸ διανοεῖσθαι καὶ τὴν γλῶσσαν ἱκανότητος του. Δύναται οὗτος νὰ βασανίζῃ ἐνταῦθα ἢ τὴν λέξιν ἰδίᾳ ἢ τὴν φράσιν ὅλην, νὰ συγκρίνη, νὰ διακρίνη, νὰ συγκεντρῶνη, νὰ ἀναλύη, τὰ συγκεκριμένα νὰ δέχεται ἐν ἀφαιρέσει, τὰ ἀφηρημένα νὰ φέρη εἰς τύπον

συγκεκριμμένον. Δύναται τις νὰ ἐρωτᾷ τὸν τόπον, τὸν χρόνον, τὸν τρόπον, τὸν βαθμὸν καὶ πολλὰς ἄλλας περιστάσεις (ποῦ, πόθεν, πόσε, πότε, πῶς, ἐπὶ πόσον, πρὸς τί, διὰ τί, διὰ τίνος κτλ. κτλ.) δύναται νὰ μεταλλάσῃ λέξεις μὲ τὰς συνωνύμους τῶν, ἐν τῇ θέσει τῶν ἀντωνυμιῶν νὰ θέτῃ τὰς ἰδίας λέξεις, εἰς ἀναφέρονται ἢ τ' ἀνάπαλιν· δύναται περιγραφικὴν τινα ἔκφρασιν δι' ἀπλῆς λεξεως νὰ ἐκφράσῃ, ἢ εἰς τὴν θέσιν ἀπλῶν λέξεων περιγραφὰς νὰ εἰσάγῃ· ὀφείλει γὰρ καταδεικνύη καὶ ἐξαίρη τὰς ἀντιθέσεις, τὴν συνάφειαν τῶν λέξεων δύναται νὰ μεταβάλλῃ, συνεπτυγμένας προτάσεις νὰ ἀναπτύσῃ, καὶ συνθέτους νὰ ἀναλύῃ κτλ. κτλ. Ἄλλ' ἐννοεῖται οἰκοθεν, ὅτι ἐπὶ ἐνὸς ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου δὲν ὀφείλει τις τὰ πάντα διὰ μιᾶς νὰ πράξῃ, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλου μὲν τοῦτο, ἐπὶ ἄλλου δὲ ἐκεῖνο ἐξεταστῆσον. Οἱ νέοι διδάσκαλοι ὀφείλουσιν ἐπιμελῶς νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τοῦ λίαν πολυ. Σώφρων τις μετριότης εἶναι τόσον σπουδαία ἐνταῦθα, ὅσον σπουδαῖον εἶναι τὸ παιδαγωγικὸν λόγιον «Ἐν τῷ περιορισμῷ δεικνύεται ὁ διδάσκαλος».

Τὸ ὀλίγον ὅμως, ὅπερ ὁ διδάσκαλος ἐκλέγει πρὸς διασάφησιν, ὀφείλει τοσοῦτον καθαρῶς νὰ ἐξηγηθῇ, καὶ τοσοῦτον ἰσχυρῶς καὶ πιστῶς νὰ χαρακτηρισθῇ, ὥστε εἰς ἕκαστον νέον ἀναγνωστικὸν τεμάχιον νὰ γεννᾶται ἐν τῷ μαθητῇ ἡ συνειδήσις τῆς προόδου, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ εὐχαριστησεως καὶ τῆς δι' αὐτῆς ἐνισχύσεως. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ὀφείλει ὁ διδάσκαλος ἀείποτε διὰ βραχέων καὶ ὠρισμένως νὰ ἐκφράζῃται, νὰ προφυλάττηται ἀπὸ τὴν ματαιάν ἐκείνην φλυαρίαν, ἣτις μεθ' ὅλας τὰς διασταυρούμενας καὶ ἐγκρατίους ἐρωτήσεις δὲν δίδει ἐν τούτοις τὴν ἐννοιαν εἰς τὸν μαθητὴν, ἀπὸ τὴν καταζύμωσιν ἐκείνην τοῦ κειμένου καὶ τὸν καταποντισμὸν αὐτοῦ εἰς τὸ ῥεῦμα ὀνοματολογικῶν, συνωνυμικῶν καὶ εἰς τὸ ὕψος ἀναφερομένων διασαφήσεων. Ὅσα ἀπλουστέρα καὶ ἀφελεστέρα εἶναι ἡ διλογικὴ ἐξέτασις, ὅσα μᾶλλον ἀποφεύγονται αἱ ἀνωτέρω

τεχνολογικαὶ παρεκβάσεις, τοσοῦτω μᾶλλον ὠφελεῖ. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ διδάσκαλος ἄς μὴ ὀμιλήσῃ πολὺ, ἀλλ' ἄς περιμένῃ μᾶλλον ἐπὶ μακρὸν, ὥστε εἰ μαθηταὶ αὐτοῦ νὰ ὀμιλῶσι. « Ἀάλος διδάσκαλος κάμνει βωβούς μαθητάς ».

Ἡρὸς ταῦτα πάντα ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ προπαρασκευάσῃ ἑαυτὸν ἐπιμελέστατα. Ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον τῆς παραδίδεως ἀπαράσκευος, διανοίγει βιαίως τὸ βιβλίον καὶ μόνον κατὰ στιγμαϊαίας ὑποθήκας καὶ διασκεπτικὰς ἐκφάνσεις (ὅπως τῶ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν) περιτρώγει τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον, οὗτος οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς κατορθώνει τι, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι εἶναι δαιμόνιον τι πνεῦμα. Ἐνταῦθα δὲ σημειωτέον καὶ ἕτερόν τι. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς ἐκάστην βαθμίδα διδασκαλίας τὸ αὐτενεργὸν τοῦ παιδὸς ὀφείλει νὰ ἀναπτύσσεται· ἀλλ' εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις εἶναι ἀνάγκη ὁ μαθητὴς ὅσον τὸ δυνατόν μὲ τὰς ἰδίας λέξεις τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου νὰ ἀποκρίνηται, ἵνα ἰδιοποιῆται οὕτω τοὺς γλωσσικοὺς τύπους τῆς καθαρᾶς τῶν βιβλίων γλώσσης. Μόνον εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις δύναται τις ν' ἀφήσῃ εἰς τὸν παῖδα ἐλεύθερον τὸν τύπον τῆς ἐκφράσεως. Εἰς ἀπάσας ὁμως τὰς κλάσεις ὁ μαθητὴς ὀφείλει νὰ μεταχειρίζηται ἀπόκρισιν ἐν πλήρει προτάσει, εἰς φράσιν μεγαλόφωνον, καθαρὰν, λογικὴν καὶ ὠραίαν.

Ἄρῃ ἤδη ὁ μαθητὴς διὰ τῆς διαλογικῆς ἐξετάσεως κατανοήσῃ βαθέως τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον καὶ διαφωτισθῇ ἱκανῶς περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ, τότε μετὰ τὴν κατάληψιν ἀκολουθεῖ ἢ παράστασις, ἢ ἀπόδοσις τοῦ κατανοηθέντος. Ἡ ἀπόδοσις αὕτη εἶναι διπλῆ ἢ προφορικὴ ἢ γραπτὴ· καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τοῦ λέγειν, ἦται περὶ προφορικῶν γυμνασμάτων, ἢ προφορικῆ αὕτη πάλιν ἀπόδοσις εἶναι δύο εἰδῶν· δηλαδὴ ὁ παῖς ἢ ἀπαγγέλλει αὐτὸ τὸ κατανοηθὲν τεμάχιον πιστῶς κατὰ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ λέξιν, ἢ ἐλευθέρως διεξέρχεται τὴν ἐννοιαν αὐτοῦ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιφάσει

γεννᾶται ἡ ἀπαγγελία, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἢ ἐλευθέρᾳ ἀφήγησις τοῦ τεμαχίου. Φέρ' εἴπωμεν λοιπὸν πρῶτον περὶ τῆς ἀπαγγελίας.

Ἡ ἀπαγγελία εἶναι γλωσσική τις ἀσκήσις, ἣτις εἰς ἀπάσας τὰς τάξεις ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα· διότι διὰ τῆς κατὰ λέξιν πιστῆς ἀπαδόσεως τῶν ὀρθῶς κατανοηθέντων καὶ ἰδιοποιηθέντων γλωσσικῶν τύπων τὸ πνεῦμα καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ παιδὸς ἐκτάκτως πλουτίζεται. Ἐνθα αἱ ἀπαγγελτικαὶ ἀσκήσεις πρὸς μελοῦνται ἢ μετὰ νωθρότητος ἐκτελοῦνται, ἐκεῖ πάντοτε παρατηρεῖται ἐν τῇ γλωσσικῇ μερφώσει οἰκτρά τις ἔλλειψις· ἐνθα ἀπεναντίας αὗται καλλιεργοῦνται, ἐκεῖ ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία θάινει καλῶς. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀσκήσεις αὗται πρέπει νὰ ἐκτελῶνται κατὰ τρόπον παιδαγωγικόν. Τῆς ἀπαγγελίας προηγείται ἀναγκαιότατα ἡ καλὴ καὶ ἀκριβὴς διασάφησις τῆς ἀπαγγελθησομένης ὕλης. Ἐνθα ἐλλείπει ἡ κατανόησις, ἐκεῖ ἡ ἀπαγγελία καθίσταται ἀνόητός τις βαττολογία. Ἀφοῦ ὁ παῖς συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναγνώσματος διὰ τῆς ἀκοῆς, ὀφείλει νὰ προσλάβῃ τὴν κατανόησιν καὶ διὰ τῆς ὀράσεως, δηλαδὴ ὀφείλει νὰ ἀναγνώσῃ τὸ τεμάχιον ἅπαξ καὶ δίς, ὥστε ἡ ὀρθὴ ἐκφώνησις καὶ ὁ ἐρθὸς καὶ πιστὸς εἰς τὰ νοήματα τῶν πανταχοῦ νὰ μαρτυρῇ περὶ τῆς ἀποκτηθείσης κατανοήσεως. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ἀπομνημόνευσις τοῦ ὑπ' ὄψιν τεμαχίου. Ἡ ἀπομνημόνευσις ὀφείλει νὰ γίνηται ἐν τῇ σχολῇ, καὶ μάλιστα μὲ ἰκανὴν βοήθειαν τοῦ διδασκάλου, ἵνα τὸ παιδίον λαμβάνῃ πείραν τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἀπομνημονεύῃ. Ὅταν τις ἀρχῆται εἰς τοῦτο, νὰ δίδῃ μόνον εἰς τὸν παῖδα τυχαῖόν τι τεμάχιον, διὰ νὰ τὸ ἐκμάθῃ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἄνευ περαιτέρω πράξεως ἀπαιτεῖ νὰ ἐξείπῃ ὁ παῖς τὴν ἐπιούσαν ἐν τῇ σχολῇ τὸ ὑποδειχθὲν τεμάχιον, ὅταν ὁ παῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ μᾶτην προσπαθῇ ἐν τῷ ἰδρωτί τοῦ προσώπου τοῦ νὰ ἐμβάλῃ τὰ ἀναγινωσκόμενα εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ διὰ τῆς ἐπιτεινομένης ἀγωνίας αὐτοῦ προξενεῖ δυσαρέσκειαν εἰς

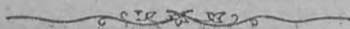
τόν πατέρα καί τήν μητέρα του, ὅταν αὐτός τέλος τήν ἐπιούσαν μεθ' ὄλους τοὺς καταβληθέντας κόπους καί τήν ἐπιμέλειαν τιμωρῆται ἐν τῇ σχολῇ ὡς ἀμελής· τότε ἀληθῶς οὐδεὶς πρέπει νὰ θαυμάζῃ, ὅτι πολλοὶ τῶν γονέων δεικνύουσιν ἀπεριόριστον δυσμένειαν κατὰ τῶν ἐκστηθίσεων ἀφ' ἐτέρου δὲ οἱ παῖδες ὀκτῶ ἡμέρας βραδύτερον οὐδὲν πλέον γνωρίζουσιν ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ὀκτῶ ἡμέρας ἀρχήτερα ἔμαθον. Μόνον, ὅταν οἱ παῖδες ἐν τῇ σχολῇ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ διδασκάλου ἀπομνημονεύσωσι καί τὴν ἐλαχίστην φράσιν τοῦ ἀναγνωστικοῦ τετραχίου, ἐν ὀρθῇ συνεξαρτήσῃ τοῦ ὄλου καί τῶν μερῶν, καί ἐν τῇ προσηκούσῃ συνεπίᾳ τῶν συλλογισμῶν, τότε μόνον δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ἔχῃ δικαίον ἀπαίτησιν ν' ἀποδώσωσιν οἱ παῖδες πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὸ κατανοηθὲν καί ἀπομνημονευθὲν τεμάχιον. Τὸ γλωσσικόν τότε ὑπόδειγμα καθίστανται κτῆμα τοῦ μαθητοῦ ἀναφίρετον, καί ὁ ὀρθὸς καί πιστὸς πρὸς τὰ νοήματα τρισημῶς καί ἡ ζωηρὰ ἐκφώνησις μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ ξέγον ἀπικύημα ἐγένετο ὄλον πνεῦμα καί καρδία τοῦ λαλοῦντος παιδός. Περὶ ῥητορικῶν σχημάτων καί μορφασμῶν, περὶ προσπεποιημένης φωνῆς, περὶ θεατρικοῦ πάθους δὲν δύναται ἐνταῦθα νὰ ᾔηται ὁ λόγος. Ὅφείλει ἔμως ὁ μαθητὴς κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν νὰ ἰσταται ὀρθός, εὐθύς, νὰ προβλέπῃ ἰσχυρῶς τὸν διδάσκαλον, νὰ ὀμιλῇ μεγαλοφώνως, καθαρῶς καί ἐμφαντικῶς. Καί ταῦτα μὲν περὶ τῆς κατὰ λέξιν καί πιστῆς ἀπαγγελίας τοῦ ἀναγιγνωσκομένου· ἤδη δὲ ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐλευθέραν, ἣτοι κατ' ἔννοιαν ἀφήγησιν αὐτοῦ, καί ἐν γένει εἰς τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ λόγου.

Ἡ ἐλευθέρα ἀφήγησις δὲν πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἐκ τῶν κατωτάτων τάξεων, διότι τὸ γλωσσικῶς πτωχὸν παιδίον δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς κατάστασιν νὰ δώσῃ ἐκ τοῦ προχείρου τὸν κατάλληλον γλωσσικόν τύπον εἰς διανοήματα, ἅτινα ἀπαξ μόνον ἢ δις ἢ ἀνέγνωσεν ἢ ἤκουσεν, καί μάλιστα ἐν λογικῇ συνεξαρτήσῃ καὶ ἀκολουθίᾳ ἀλλήλων. Αἱ λεκτικαὶ αὐταὶ

ἀσκήσεις λαμβάνουσαι χώραν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν, ἐν αἷς ὁ μαθητὴς κέκτηται ὅπως ἴσως γλωσσικόν τινα πλοῦτον καὶ γίνονται τριχῶς ἡ πρῶτον προαναγνωσθέντος καὶ κατανοηθέντος τινὸς τεμαχίου ἀποδίδουσιν ἐλευθέρως τὴν ἔννοιαν, ἢ δεύτερον προδιηγηθέν τι ἅπαξ καὶ δις ἀποδίδουσιν ἐπίσης ἐλευθέρως, ἢ τρίτον καὶ τελευταῖον αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν λέγουσιν ὅ,τι γνωρίζουσιν ἐπὶ τινος θέματος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου προτεινομένου. Τὸ τρίτον τοῦτο εἶναι ἡ κορωνὴ τῶν προφορικῶν ἐπὶ τῆς γλώσσης ἀσκήσεων, καὶ γίνεται μόνον ἐν τῇ τελευταίᾳ ἤτοι ἕκτῃ τάξει τοῦ Δημοτικοῦ, τῇ τρίτῃ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικοῦ λεγομένου σχολείου. Τρόποντι ὅταν ἐπὶ πέντε ἔτη ἡ διανοητικὴ δύναμις καὶ ἡ γλωσσικὴ ἐπιτηδειότης τοῦ παιδὸς ἀσκηθῇ καὶ μορφωθῇ οὕτως, ὥστε αἱ μὲν ἔννοιαι αὐτοῦ νὰ ἦνε πάντοτε καθαραὶ καὶ ἡ κατάληψις σαφής, αἱ δὲ ἀποκρίσεις αὐτοῦ νὰ ἐκφέρωνται πάντοτε εἰς τέλειον ὀρθολογτικὸν καὶ ἀρμόδιον ἐκάστοτε τύπον, ὅταν γομνασθῇ δεόντως εἰς τὴν εὐχερῆ ἀπόδοσιν παντὸς καλῶς κατανοηθέντος ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου, καὶ τηρῇ οὕτως ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ τὸν ἐκ τῶν ἀποδόσεων τούτων προερχόμενον πλοῦτον, τότε δύναται μετὰ θάρρους ὁ διδάσκαλος νὰ προτείνῃ διάφορα ἀνάλογα θέματα εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἅτινα ἢ μετὰ τινα προφορικὴν ἢ ἐγγραφὸν κατ' οἶκον προπαρασκευῆν προφορικῶς ἐν τῇ σχολῇ ν' ἀναπύσσωσιν, ἢ καὶ ἀμέσως μετὰ μικρὰν ἐν αὐτῇ τῇ σχολῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ διδασκάλου προμελέτην νὰ δύνανται νὰ ἐκθέτωσιν. Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας γλωσσικὰς ἀσκήσεις πρέπει ν' ἀποδίδῃ μεγάλην σπουδαιότητα τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, ὅχι μόνον διότι βοηθεῖτε παραπολύ εἰς τὰς γραπτὰς ἐκθέσεις, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διότι αὐτῶν ἰδίᾳ ἔχει πολὺ πλείονα ἀνάγκην ὁ μαθητὴς ἐξερχόμενος ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ αἱ ἀνθρωποὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μᾶλλον ὁμιλοῦσι παρὰ γράφουσι· ἰσχυρὸν δὲ εἶναι τὸ

Ἐξ ἧς λόγιον: «ὅστις ἔχει ἐν τῇ κυριότητι αὐτοῦ τὸν λόγον, φέρει ὑπὸ τὴν κυριότητα αὐτοῦ τὰ πνεύματα».

Ταῦτα μὲν, ὅσα ἐνθυμούμενος προχείρων ἠδυνήθην, νὰ σοὶ εἶπω περὶ τοῦ ἀκροάζεσθαι καὶ περὶ τοῦ λέγειν, τῶν δύο πρώτων μέσων τῆς γλωσσικῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν μένουσιν ἤδη ἐξεταστέα τὰ δύο ἄλλα ἤτοι τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν. Καὶ ἡ μὲν ἀνάγνωσις, ἣτις εἶναι ἡ χρυσὴ κλείς, δι' ἧς διανοίγεται ἐνώπιον ἡμῶν ὁ μέγας καὶ λαμπρὸς πρὸς οὗτος κόσμος, εἶναι τριπλῆ: μηχανικὴ ἢ κατὰ γράμμα, λογικὴ ἢ κατ' ἐννοιαν, εὐφωνικὴ ἢ κατ' ἔμφασιν. Ἡ δὲ γραφὴ, δι' ἧς ἀποτυποῦνται ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ μονιμοποιεῦνται οἱ θησαυροὶ τῶν γνώσεων τοῦ τε παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, περιλαμβάνει καὶ αὐτὴ τρεῖς διαφοροὺς ἐργασίας: τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν λεγομένην ἔκθεσιν τῶν ιδεῶν. Ἀλλὰ περὶ πάντων μὲν τούτων ἄλλοτε, ὁπότεν ὁ καιρὸς διδῶ, δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν τὰ δεόντα· ἀνάγκη δὲ ἤδη, ὅτε ὁ μὲν ἥλιος ἔδυσε, γλυκὺ δὲ καὶ μεγαλοπρεπὲς λυκόφως χρυσίξει τὸν δυτικὸν οὐρανόν, καὶ γλυκεῖα αὔρα δροσίξει τὰς ὄψεις ἡμῶν, νὰ ἀποχωρήσωμεν, τὴν παραλίαν ταύτην ἀκολουθοῦντες καὶ ἡρέμα πρὸς τὸ ἄστυ βαδίζοντες.

ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΦΟΒΟΣ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦῆ ΤΟ ΠΑΝ.

Τερπνόν θεβαίως καὶ ἐνδιαφέρον συγχρόνως εἶναι τὸ περὶ τῆς γενέσεως καὶ καταστροφῆς τοῦ παντός ζήτημα. Τερπνόν μὲν, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται ἐκ τῆς κατοικίας αὐτοῦ, τῆς γῆς, καὶ ἐξετάζει τὰ περὶ αὐτὴν ὁμοια καὶ διαφορα αὐτῆς σώματα, ἀνυψουμένος οὕτω ἀετηδὸν εἰς χώρας ὑψηλοτέρας· ἐνδιαφέρον δὲ, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης κατανοεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν μεγάλην τοῦ ὑψίστου σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ τοιούτῳ τρόπῳ γίνεται εὐλαβέστερος καὶ εὐσεβέστερος.

Ἐπειδὴ δὲ ἐδημοσιεύθη ἤδη διὰ τοῦ Πανδέκτου (ἴδε τεύχ. Η'. σελ. 281) τὸ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ παντός ζήτημα, θέλω ἐπιχειρήσει νὰ διεξέλθω εἰς δύο ἄρθρα τὸ περὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ζήτημα, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ γενικώτερον ἐκτιθεὶς τοὺς λόγους τῆς αἰδίου υπάρξεως αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μερικώτερον καὶ ἰδίως τὰ περὶ τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος, ἐπιπροστιθεὶς καὶ μικράς τινας ἀμφιβολίας ἢ δισταγμοὺς περὶ τῆς μερικῆς ἢ καθόλου καταστροφῆς καὶ ἀνανεώσεως αὐτοῦ.

Καταστροφή τοῦ Παρτός.

Ἡ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ ἐνέβαλεν εἰς τὴν πρώτην ἢ ἀρχικὴν ὕλην τὸ σπέρμα τῆς διαπλάσεως αὐτῆς. Τὰ οὐράνια σώματα μωροῦνται καὶ πληροῦσι μετὰ θαυμαστῆς τάξεως τὸν ἄπειρον χῶρον. Ἡ θέσις ἐκάστου εἶναι τεταγμένη καὶ ὁ δρόμος ἐκάστου εἶναι ἐξ ὑπαρχῆς ὠρισμένος. Κατεδείξαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ τὴν γένεσιν καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ παντός, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπεται ἡμῖν τοῖς ὀνητοῖς ἢ ὁμαίς σὺν θαύμασπόνκιον Θεοῦ ναὸν ἡμπερὶ τῆς

ζεται ἤδη ἡμῖν τὸ ζήτημα, τὸ πᾶν ἄρα μετὰ τῶν ἀναριθμήτων οὐρανίων σωμάτων θέλει διατηρήσει πάντοτε τὴν κανονικωτάτην ταύτην τάξιν; Δὲν φέρει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ σπέρμα τῆς καταστροφῆς καὶ φθορᾶς, ὅπως ἔφερον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ σπέρμα τῆς γενέσεως; Σρέφομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ μέλλον, ἀλλὰ βαθὺ σκότος καλύπτει τὸ βλέμμα ἡμῶν. Οὐδαμοῦ φωτε νὸν σημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ περιεκυκλούμεθα ὑπὸ περιδεῶν φροντίδων ἢ ὑπὸ περιχαρῶν ἐλπίδων. Ἐνταῦθα καθορᾶ ὁ ὀφθαλμὸς ἐκείνου μόνον, ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος εἶναι, ἐπίσης αἰώνιος καὶ ἀμετάβλητος.

Εἰς τὴν ἀμέσως περὶ ἡμᾶς περιχειμένην φύσιν βλέπομεν μεταβολὴν καὶ καταστροφὴν. Τὰ τερπνότετα ἄνθη τῆς ἀνοιξέως μεταβάλλει τὸ θέρος, καταστρέφει δὲ αὐτὰ ὁ χειμῶν. Τὰ ἰσχυρότατα δένδρα τοῦ δάσους γηράσκουσι, συνθραύονται ὑπὸ τῆς τρικυμίας καὶ σήπονται. Τὰ ζῶα ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν αὐτὴν τύχην. Ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος στερεώτατα οἰκοδομεῖ, ἀνθίσταται ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας εἰς τὰς καταιγίδας τοῦ χρόνου, ἀλλὰ μετὰ χιλιοσηρίδας καταπίπτει καὶ αὐτό. Τὰ στερεώτατα ἐρύματα καὶ οἱ πύργοι τῶν ἐπιπότικῶν χρόνων κατάκεινται ἤδη εἰς ἐρείπια. Αἱ μεγάλαι καὶ ἰσχυραὶ πόλεις καὶ ναὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐξηφανίσθησαν καὶ μόλις τὰ ὀλίγα ἔτι λείψανα ὑπομιμνήσκουσιν ἡμᾶς τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῶν. Ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἀπολαύομεν τοῦ ἐπιγείου βίου. Τὸ πρόσκαιρον σῶμα γηράσκει. Ὁ μετ' ἀκμαίας ζωτικῆς δυνάμεως νέος μετ' ὀλίγον ὡς γέρον ἔρπει πρὸς τὸν τάφον. Πᾶσαι αἱ μεταβολαὶ αὗται καὶ καταστροφαὶ εἰς τί κυρίως συνίστανται; Εἰς διάλυσιν καὶ ἀποσύνθεσιν τοῦ σώματος εἰς τὰ λεπτότατα ἐκεῖνα μόρια ἢ στοιχεῖα ἐξ ὧν συνέστη. Τὰ μόρια ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκμηδενισθῶσι, τοῦναντίον συνεχοῦνται εἰς νέα σώματα. Ἐπὶ τῆς σηπομένης π. χ. τῶν φυτῶν σκέπης τοῦ παρελθόντος ἔτους

δικλάμπει νέα ἄλλη τὸ ἐπόμενον ἔαρ. Ἀντὶ τῶν ἐνλειψασῶν οἰκογενειῶν ἐμφανίζονται νέα γένη. Βλέπομεν λοιπὸν ἀδιάκοπον ἀνανέωσιν μόνον, νέαν μόρφωσιν τῆς περικυκλώσεως ἡμᾶς φύσεως, οὐδεμίαν δὲ ἐξόντωσιν.

Μετὰ τῶν τῆς πείρας γνώσεων τούτων ἀνυψούμενοι εἰς τὸν οὐράνιον χῶρον καὶ ἐξετάζοντες τὴν μεταβολὴν τῶν κοσμικῶν σωμάτων, ματαίως ἀναζητοῦμεν τοιοῦτόν τι φαινόμενον. Οὐδεὶς ἀστρονόμος εἶδε μέχρι τοῦδε κοσμικόν τι σῶμα νὰ διαλύηται καὶ ἐκ τούτου νὰ σχηματίζωνται νέα. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς συγκρούσεως δύο ἀστέρων, ἐξ οὗ κατ' ἀνάγκην ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἡ κατερείπωσις τοῦ ἐνός. Καὶ αὐτοὶ οἱ περιπλανώμενοι κομηῆται δὲν ἀπήντησαν ἔτι εἰς τὰς τροχιάς τῶν ἄλλο κοσμικῶν σῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ κατεβρόχθιζεν αὐτούς. Ἄλλ' ὁ οὐράνιος χῶρος εἶναι ἀπείρως μέγας, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον βλέπομεν, εἶναι ἔν σημεῖον ὡς πρὸς τὸ ἔλον. Δυνατὸν λοιπὸν ἴσως νὰ κατεστράφησαν ἤδη πολλὰ οὐράνια σώματα χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην περὶ τούτου γνώσιν νὰ ἐλάβομεν ἡμεῖς. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐμβῶν ἡμᾶς εἰς φόβον πᾶν, ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἀπωτάτην ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν. Πρέπει μάλιστα νὰ ἐξετάζωμεν ἐπιμελῶς τὴν κατάστασιν τοῦ οὐρανίου οἰκοδομήματος, ἐφ' ὅσον διήκουσι τὰ βλήματα ἡμῶν.

Προαγγέλλεται ἐν τοῖς ἡμερολογίοις εἰς ὥρας καὶ λεπτὰ ἢ ἑναρξίαι τῶν ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐκλείψεων. Ἐπίσης σημαίνεται ἐν αὐτοῖς ἡ θέσις τῶν ἀστέρων διὰ πᾶσαν ἡμέραν τοῦ ἔτους καὶ ὀρίζεται ἀκριβῶς ἡ ἐμφάνισις κομηῆτου ὑπολελογισμένου ἤδη. Ἄλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν ἐπιμελῶς τὰς προβήσεις, βλέπομεν, ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἡμερολογίοις σημειούμενα λεπτα δὲν συμπίπτουσι πάντοτε μετ' ἐκείνου, τὸ ὁποῖον δεικνύει ὁ λεπτοδείκτης τοῦ ὥρολογίου ἡμῶν κατὰ τὴν ἑναρξίαν τῆς σεληνιακῆς ἐκλείψεως. Τούτου ἕνεκεν ἔπρεπεν ἴσως νὰ θεωρῶμεν τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀστρονόμων ὡς ἀνακριβεῖς ἢ ὡς ψευδεῖς; Βεβαίως οὐχί. Τὸ σφάλ-

μα ἔγλειται πάντοτε ἐνταῦθα εἰς τὰ ὠρολόγια ἡμῶν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ὑπολογισμόν. Τὰ συνήθη ὠρολόγια δεικνύουσι τὸν χρόνον πολὺ ἀνακριβῶς, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃται χρήσις αὐτῶν οὐδόλως ἐπὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων, ἐπειδὴ ἐν τούτοις ὄχι μόνον τὰ λεπτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ δευτερόλεπτα καὶ αὐτὰ τὰ ἡμίση τούτων ἔχουσι μεγίστην σπουδαιότητα. Τὰ οὐράνια δηλ. σώματα καὶ ἐπὶ ἐν δευτερόλεπτον διανύουσι πολλὰ μίλια· καὶ ἡ ταχεῖα λοιπὸν αὐτῆς κινήσις δέον νὰ μετρηθῆται δι' ἀκριβεστάτων ὠρολογίων. Οἱ ἀστρονόμοι λοιπὸν ἔχουσιν εἰς τὰ ἀστεροσκοπεῖα τῶν ὠρολόγια ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπιμελῶς κατεσκευασμένα, τὰ ὅποια ἀγοράζουσιν αἱ κυβερνήσεις ἀντὶ πολλῶν χρημάτων. Ἄλλὰ καὶ κατὰ ταῦτα τὰ ὠρολόγια τὰ προαγγελλόμενα φαινόμενα δὲν συμβαίνουσιν ἀκριβέστατα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὀλίγον πρότερον, ποτὲ δὲ ὀλίγον ὕστερον. Ἄν καὶ ἡ διαφορά αὕτη εἶναι σμικροτάτη, τὸ ἑκατοστὸν μέρος στιγμῆς, εἶναι ὅμως σπουδαία, ἐπειδὴ, καθὼς εἰς τὸν οὐράνιον χώρον μετροῦμεν κατὰ ἑκατομμύρια μιλίων, τοιούτῳ τρόπῳ καὶ τὸν χρόνον ὀφείλομεν νὰ μετρῶμεν κατὰ ἑκατομμύρια ἐτῶν, καὶ ἐὰν ἡ κινήσις σώματος τινος βραδύνη ἐτησίως κατὰ μίαν στιγμὴν (τρίτον λεπτόν), εἰς 60 ἔτη αὐξάνει αὕτη εἰς ἐν δεύτερον, καὶ εἰς 5 ἑκατομμύρια ἐτῶν εἰς μίαν ἡμέραν. Πόσον εὐκόλως διὰ τοιαύτης τινὸς βραδύτητος εἶναι δυνατόν νὰ προέλθῃ σύγκρουσις δύο οὐρανίων σωμάτων! Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ ἐξετάζωμεν ἐπιμελῶς τὰς διαταράξεις κατὰ τὴν πορείαν τῶν ἀστέρων, διὰ νὰ γνωρίζωμεν ἄρκετὰ ἐγκαίρως τὰ ἐκ τούτων προκύπτοντα κακά.

Αἱ διαταράξεις, αἱ ὁποῖαι συμβαίνουσιν εἰς τὴν πορείαν τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ δύνανται ἴσως νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἀνατροπὴν τοῦ σύμπαντος, εἶναι διτταί: προέρχονται δηλ. αὐταὶ ἢ ἐκ τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποῖαν ἐξασκοῦσι τὰ σώματα ἐπ' ἀλλήλων, ἢ ἐκ τῆς κωλύσεως, τὴν ὁποῖαν ἐπιφέρει εἰς τὰς κινήσεις ἢ τὸν ἀπειραντὸν χώρον πλη-

ροῦσα λεπτή ὕλη, (ὁ αἰθήρ). Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἔρχεται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, πείθει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ οὐράνιος χῶρος δὲν εἶναι κενός, ἀλλὰ πληροῦται ὑπὸ τινος θεβαίως λεπτοτάτης ὕλης. Ἡ κίνησις λοιπὸν τῶν οὐρανίων σωμάτων γίνεται ἐντὸς τῆς ὕλης ταύτης, καὶ διαταράττεται ὑπ' αὐτῆς. Εἰς τοὺς κομήτας, τὰ ταχέα καὶ νεφελώδη οὐράνια σώματα, ὑπελογίσθη καὶ πράγματι τριαύτη τις διατάραξις, ἀλλὰ τὰ στερεὰ καὶ συμπαγῆ σώματα, οἱ πλανῆται καὶ αἱ σελήνη, φαίνονται, ὅτι διατρέχουσι τὸν οὐράνιον χῶρον, χωρὶς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ διαταράττωνται ὑπὸ τῆς λεπτῆς ταύτης ὕλης. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ φοβώμεθα τὸν διαταράκτην τοῦτον τοῦ σύμπαντος ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γῆς. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν ἑλκτικὴν δύναμιν.

Ἡ γῆ ἔλκει τὴν σελήνην καὶ ἀμφοτέραι ἔλκονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ οὕτω διευθύνονται εἰς τὰς τροχιάς των. Ἐπὶ τῆς σελήνης λοιπὸν ἐπενεργεῖ συγχρόνως ἡ ἑλξις τῆς γῆς καὶ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σελήνη συνοδεύει πάντοτε τὴν γῆν εἰς τὴν περὶ τὸν ἥλιον περιφορὰν αὐτῆς, κυκλοφοροῦσα περὶ αὐτήν, εὐρίσκεται ποτὲ μὲν πλησιαιότερον, ποτὲ δὲ ἀπωτέρω τοῦ ἡλίου καὶ διὰ τοῦτο ἔλκεται ὑπ' αὐτοῦ ποτὲ μὲν ἰσχυρότερον, ποτὲ δὲ ἀθθενέστερον.

Ἡ διάφορος αὕτη ἑλξις ἐπιδρᾷ θεβαίως εἰς τὸν δρόμον τῆς σελήνης. Δὶς κατ' ἔτος ἡ γῆ προχωρεῖ μετὰ τῆς σελήνης πλησιαιότερον τοῦ ἡλίου καὶ δις ἀπομακρύνονται ἀμφοτέραι. Αἱ διαταράξεις, αἱ ὁποῖαι παράγονται εἰς τὸν δρόμον τῆς σελήνης κατὰ τὴν περιηλιότητα ἔνεκα τῆς ἰσχυροτέρας ἑλξεως τοῦ ἡλίου, εἶναι σπουδαῖαι. Βραχύνουσι δηλ. τὴν τροχίαν τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν, καὶ ἐπαναλαμβανόμεναι πάντοτε θέλουσι φέρεи τὴν σελήνην τοσοῦτω πλησίον τῆς γῆς, ὥστε ἐπὶ τέλους νὰ συγκρουσθῶσιν ἀμφοτέραι. Βεβαίως κατὰ τὴν σύγκρουσιν ταύτην ἡ σελήνη ὡς σῶμα μικρότερον θὰ κατεστρέφετο, ἀλλ' ἡ μάζα αὐτῆς εἶναι τόσον

μεγάλη, ὥστε καὶ αὕτη ἤθελε καταστρέφει τὰ πάντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Τὸν ὄλεθρον ὅμως τοῦτον δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα. Οἱ ἀστρονόμοι ὑπελόγησαν τὰς διαταράξεις, εὗρον ὅμως συγχρόνως καὶ κανονικὴν αὕξησιν καὶ ἐλάττωσιν τούτων, ἢ ὁποία προέρχεται ἐπίσης ἐκ τῆς διαφοροῦ ἀποστάσεως τῶν σωμάτων τούτων ἀπ' ἀλλήλων.

Ὁ ἥλιος δύναται νὰ ἐπιτείνῃ μέχρι τινὸς μόνον τὴν ἔλξιν αὐτοῦ, εἶτα ἐλαττοῦται αὕτη βαδμηδόν. Ὅθεν ἐπέτρεψε μὲν ἡ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ εἰς τὰ οὐράνια σώματα νὰ διαταράττωσι τὸν δρόμον ἀλλήλων, ἀλλ' ὅμως ἔθηκε καὶ ὄριον εἰς τὰς διαταράξεις ταύτας, ἥτοι κατέστησεν αὐτὰς κανονικὰς. Ἐπειδὴ λοιπὸν γινώσκομεν τὴν τακτικὴν ἐπανάληψιν τῶν διαταράξεων τούτων, ὁ φόβος συγκρούσεως τῆς σελήνης μετὰ τῆς γῆς δὲν δύναται νὰ ἐνυπάρχῃ εἰς ἡμᾶς.

Ὅμοιαι ἀνωμαλῖαι φαίνονται εἰς τοὺς δρόμους τῶν ἄλλων οὐρανίων σωμάτων. Οἱ δύο μεγάλοι πλανῆται, ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Κρόνος, ἐξασκοῦσιν ἀμειβαίαν ἐπίδρασιν ἐπ' ἀλλήλων διὰ τῆς ἔλξεως. Ἡ διατάραξις ἐπαναλαμβανομένη πάντοτε ὁμοίως, θὰ ἐπέφερε τέλος τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο σωμάτων. Ἡ σύγκρουσις αὕτη θὰ παρίστανεν εἰς ἡμᾶς τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῆς μάχης δύο οὐρανίων σωμάτων. Βεβαίως ὁ ἀγὼν οὗτος ἐμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς γῆς· διότι ἡ διάβρηξις ἐνὸς μέλους ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πλανητῶν, θὰ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν συμπάσης τῆς σειρᾶς. Τὸ ὄλον οἰκοδόμημα τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος θὰ συνεθραύετο καὶ θὰ κατεστρέφετο, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ὤφειλε νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ζῆ, ἐὰν ἀπεκόπτοντο ἀπ' αὐτοῦ οἱ πνεύμονες, ἢ καρδιά ἢ ὁ ἐγκέφαλος. Ἀλλ' εὐτυχῶς καὶ εἰς τὰς διαταράξεις τῶν πλανητῶν τούτων ἐγνώσθη τάξις τις· αὐξάνουσι δηλ. αὐτὰ κανονικῶς μέχρι τινός, εἶτα δὲ ἐλαττοῦνται οὕτως, ὥστε ἐπέρχεται ἐντελής ἐξίσωσις ἢ ἰσορροπία.

Κινδυνωδέστεραι ὅμως τῶν μνημονευθεισῶν ἤδη διαταράξεων εἶναι αἱ τῶν περιπλανωμένων ἀστέρων ἢ κομητῶν δια-

ταράξεις. Τινές δηλ. τούτων εις τὴν περὶ τὸν ἥλιον περιφορὰν αὐτῶν διατέμνουσι τὰς τροχιάς τῶν πλανητῶν· καὶ πόσον εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τούτου ἡ συνάντησις τῶν δύο σωμάτων κατὰ τὸν σὺνδρομον· ἡ σύγκρουσις θὰ ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἡ γῆ αὐτὴ δύναται νὰ συγκρουσθῇ μετὰ τοῦ κομήτου τοῦ Βιέλα. Τὸ κοινὸν σημεῖον τῶν δύο τροχιῶν διέρχεται ἡ γῆ κατ' ἔτος περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους. Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου ὁ κομήτης οὗτος εὐρεθῇ εἰς τὴν περιηλιότητά του, ἀφύκτως θὰ συνεκρούετο μετὰ τῆς γῆς κατὰ τὸν σὺνδρομον. Κατὰ τοὺς ἀκριβεστάτους ὑπολογισμοὺς ἡ σύγκρουσις αὕτη δὲν δύναται νὰ γίνῃ κατὰ ταύτην τὴν ἑκατονταετηρίδα· ὅθεν δι' ἡμᾶς αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει φόβος· ἴσως ὅμως διὰ τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1933 ὁ κομήτης εὐρίσκεται εἰς τὴν περιηλιότητά του κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου, κατὰ τὸ ἔτος 2115 κατὰ τὴν 26 Δεκεμβρίου. Τότε ἡ σύγκρουσις εἶναι δυνατὴ, ἀλλ' ἔνεκα τῶν μεγάλων μεταβολῶν, τὰς ὁποίας παρέχουσιν οἱ κομηταὶ κατὰ τὴν περιηλιότητά των ὡς ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς αὐτῶν ὕλης, εἶναι πάντοτε ἀπίθανος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἑκατὸν ἔτη ἡ κίνησις τοῦ κομήτου ἐπὶ τοσοῦτον δύναται νὰ μεταβληθῇ, ὥστε ἀντὶ νὰ ψαύῃ τὴν γῆν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους νὰ ἀπέχη ἀπ' αὐτῆς τότε ἑκατομμύρια μιλίων. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν πράγματι συγκρουσθῇ μετὰ τῆς γῆς, οὐδένα φόβον ἔχουσιν οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν. Ἡ ὅλη μάζα τοῦ κομήτου τούτου ὁμοιάζει μὲ κεφαλὴν, ἡ ὁποία μόλις ἔχει τὴν πυκνότητα καὶ στερεότητα τῶν ἀπειλούντων ἡμᾶς ἀτμοσφαιρικῶν νεφῶν. Ὁ ἐσωτερικὸς φωτεινὸς πυρὴν αὐτοῦ ἔχει διάμετρον μόνον 20 μιλίων, τὰ δὲ μείζον περιχάλυμά του εἶναι ἐλαφρὸς ἀτμός· ἐὰν τὸ ἀτμῶδες τοῦτο σῶμα πέσῃ εἰς τὸν ὠκεανὸν ἢ εἰς τὴν βόρειον παγωμένην θάλασσαν, πιθανῶς ἡμεῖς δὲν θὰ αἰσθανθῶμεν τοῦτο οὐδόλως 1). Ὁ κίνδυνος

1) Λέγεται, ὅτι ὁ κομήτης οὗτος συνεκρούσθη μετὰ τῆς γῆς καὶ ὅτι ἔκτοτε δὲν ἀνεφάνη πλέον.

λοιπόν τῆς καταστροφῆς τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ κομήτου τοῦ Βιέλα οὐδένα φόβον πρέπει νὰ διεγείρη εἰς ἡμᾶς. Ἡ ἐξόντωσις τοῦ μικροῦ τούτου καὶ ἐλαφροῦ κομήτου δὲν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ διατάραξιν τινα εἰς τὸ σύμπαν.

Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν κομητῶν εἶναι μέγας καὶ τινες τούτων ἔχουσιν οὐ μικρὸν μέγεθος. Δὲν εἶναι ἄρα γε πιθανόν νὰ συγκρουσθῇ εἰς τούτων μετὰ τῆς γῆς, τῆς σελήνης ἢ ἄλλου τινὸς οὐρανοῦ σώματος, καὶ νὰ διαταράξῃ τὴν πορείαν τούτου; Ἡ σύγκρουσις εἶναι δυνατὴ ἀλλ' ἢ διατάραξις τοῦ μεγάλου στερεοῦ πλανήτου ἀδύνατος. Πάντες οἱ κομήται συνίστανται μόνον ἐξ ἐλαφρῶν ἀτμωδῶν ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι περιφέρονται περὶ τὸν ἥλιον μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος. Θέλουσι λοιπόν ἀποχωρῆσαι ἐκ τῆς τοῦ πλανήτου ἐγγύτητος τοσοῦτον ταχέως, ὥστε δὲν θέλουσι ἐπιφέρει οὐδεμίαν σπυδαίαν διατάραξιν. Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ μάζα τῶν μεγίστων σχετικῶς πρὸς τὴν μάζαν ἑνὸς πλανήτου εἶναι τοσοῦτον μικρὰ, ὥστε ἡ συνένωσις μετ' αὐτοῦ δὲν θὰ ἔφερεν οὐδεμίαν μεταμόρφωσιν τοῦ σύμπαντος.

Ἐλέχθη ἤδη, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ κομήται εἶναι οἱ ἐξώτατοι λεπτοὶ ἀτμοὶ, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν μόρφωσιν τῶν στερεῶν πλανητῶν ἐκ δακτυλίων ἀτμωδῶν ἐναπέμειναν εἰς τὸν οὐράνιον χῶρον. Ἐὰν τοῦτο ἔχῃ οὕτως, οἱ πλανῆται διακαίουνται ν' ἀπαιτῶσι πάλιν τὰς πλανωμένας καὶ περιφερομένας νεφελώδεις μάζας τῶν κομητῶν. Δικαιοῦνται ν' ἀναλάβωσιν αὐτούς, ἐὰν οὗτοι πλησιάσωσιν αὐτούς, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τοῦ σύμπαντος οὐδ' ὅπως οὐδὲν δὲν θέλει ἐκ τούτου διαταραχθῇ. Ἡ σελήνη συνοδεύει τὴν γῆν ὡς ὑπηρετίς, ἢ γῆ αὐτὴ περιφέρεται ὡς ὑπηρετίς περὶ τὸν ἥλιον, μετὰ τῆς μάζης τοῦ ὁποίου ἦν ποτε συνηνωμένη. Ἄλλ' οἱ κομήται ἀπεσπᾶσθησαν ἐκ τῆς μάζης τῶν πλανητῶν, καὶ πείθονται ἔτι μόνον εἰς τὸν ἥλιον. Ἡ νεφελώδης μορφή αὐτῶν δὲν δύναται νὰ διαρκῇ αἰωνίως, ἢ κίνησις αὐτῶν δὲν εἶναι ὅλως ἀμετάβλητος. Ὅθεν φέρουσιν οὗτοι ἐν

ἑαυτοῖς τὸ σπέρμα τοῦ ὀλέθρου. Ὁ ὀλεθρος αὐτῶν δὲν δύναται νὰ διαταράξῃ τὴν θαυμαστὴν τάξιν τοῦ σύμπαντος.

Τὸ εἰκοδόμημα λοιπὸν τοῦ σύμπαντος δὲν παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀτέλειαν καὶ τὸ φθαρτὸν, τὰ ὑποῖα φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς πάντα τὰ ἡμέτερα ἀνθρώπινα οἰκοδομήματα. Ἐλξίς καὶ βαρύτης ἐνήργουν ἀνέκαθεν ἐν τῇ ὕλῃ, αὗται διέταττον τὴν κατασκευὴν τοῦ σύμπαντος, αὗται διατηροῦσιν αὐτό, καὶ πάντοτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους. Οὐδαμοῦ ὑπάρχει ἐξαιρέσις ἀπὸ τῶν νόμων τούτων. Ὄθεν μέχρι συντελείας τῶν αἰῶνων αὗται θέλουσι διευθύνει τοὺς πολίτας τοῦ μεγάλου τούτου κοσμικοῦ κράτους καὶ ἕκαστος αὐτῶν θίλει ὑποκύψει εἰς αὐτὰς προθύμως καὶ εὐχαρίστως.

Ἄλλ' ὅ,τι βλέπομεν περὶ ἡμᾶς, ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος. Φυτὰ καὶ ζῶα γεννῶνται, ἀλλ' αἱ ἀρχικαὶ δυνάμεις ἐγκυροποιοῦσι τὴν ἀπαιτήσιν των (machen ihre Forderung geltend) Αἱ ὕλαι, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν τὰ σώματα, ἀνάγκη ν' ἀποδοθῶσιν. Αἱ ἐν τῷ σύμπαντι ἀρχικαὶ δυνάμεις θὰ σιωπῶσιν ἄρά γε αἰωνίως; Ἄρά γε δὲν θ' ἀπαιτήσωσι καὶ αὗται τὰς ὕλας, ἐκ τῶν ὁποίων εἶδομεν σχηματιζόμενα τὰ εὐρίνια σώματα; Ἡ γῆ εἶναι ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ ὁμοίως ἀφανὲς καὶ μικρὸν σῶμα ὡς ὁ σκῶληξ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς, χωρὶς νὰ βλέπωμεν, καταπατῶμεν διὰ τῶν ποδῶν μας. Τὸ μέγεθος λοιπὸν δὲν δύναται νὰ ὑπερασπίσῃ ἀπὸ τῆς παντοδυναμίας τῶν ἀρχικῶν δυνάμεων τὰ οὐράνια σώματα, ἐπειδὴ εἰς ἡμᾶς μόνον φαίνεται τόσον ὑπερφύες. Ἄν καὶ ἔλαβέ ποτε ἀρχὴν ὁ κόσμος, βλέπομεν ὅμως αὐτὸν νὰ διευθύνηται κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀμεταβλήτους νόμους, καὶ μόνον ἢ ἄμετος μεσολάβησις τῆς θείας παντοδυναμίας εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ταύτας φυσικὰς δυνάμεις δύναται κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν νὰ ἐπιφέρῃ μεταμόρφωσιν καὶ ὀλεθρον τοῦ σύμπαντος. Πρέπει νὰ φοβώμεθα τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ; Δὲν εἶναι οὗτος πάνσοφος καὶ πανάγαθος; Οὗτος ἐκάλυψε τὸ σύμπαν εἰς τὸ εἶναι καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν οὗτος

προέγραψε τοὺς νόμους, κατὰ τοὺς ὁποίους ταῦτα τὰ σώματα ὀφείλουσι νὰ διοικῶνται καὶ κυβερνῶνται. Τὸ σύμπαν ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησίν του, ὁ δὲ δημιουργὸς βλέπει καὶ χαίρει. Οὐ μὴποτε ὀργισθῆ καὶ καταστρέψῃ τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα. Εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα οἱ ἀστέρες, τεταγμένοι οὕτω πανσόφως εἰς τὸν οὐρανόν, θέλουσιν ἐξυμνεῖ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Θεοῦ.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ.

Τὸ φίλημα δύναται νὰ ᾔνε καὶ σημεῖον τῆς φιλίας ἀπλῶς, καθὼς καὶ τοῦ ἔρωτος, εἰς τὴν στενωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ τελευταῖον εἶνε κυριῶς συμβολικὴ ἔνωσις τῶν δύο γενῶν καὶ ὡς τοιαύτη συνεπτυγμένη μίξις· ὅθεν καὶ τὴν μίξιν ἠδύνατό τις νὰ ἀνομάσῃ ἀνεπτυγμένον φίλημα. Τούτου ἕνεκα ἡ βιχία ἀρπαγὴ φιλήματος τινος πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς προσβολὴ τῆς προσωπικῆς τιμῆς (ὡς *stuprum violentum implicitum*) καὶ ἐπομένως ὡς ἀξιοτιμώρητος. Ἀλλὰ πῶς; ἴσως, τὸ κάλλιστον, ὑπὸ τοῦ προσβληθέντος αὐτοῦ εἰς τὴν στιγμήν διὰ τινος καλοῦ ραπίσματος. Συμβαίνουνσι τῷ ὄντι ὡς πρὸς τοῦτο πολλὰ ἀρπαγαί, χωρὶς νὰ γείνη χρήσις πραγματικῆς βίας· ἐπειδὴ τὸ ἐν μέρος συγχωρεῖ νὰ ἀρπάζωνται, ἀν καὶ δεικνύη, ὅτι δυσαρεστεῖται εἰς τοῦτο. Τότε καὶ τὸ ἀξιόποινον φυσικῶ τῷ λόγῳ τῆς πράξεως κατὰ τοὺς νομικοὺς παύει. Ἀυστηροτέρη εἶνε ἡ ἠθικὴ καὶ αὐτὴ ἡ φρόνησις. Ἀμφότερα

ἐπιτάσσουν εἰς τὰς γυναῖκας νὰ μὴ ᾔνε τόσον ἐλευθέρου
 μὲ τοιαύτας ἐνδείξεις τῆς εὐνοίας· διότι βλάπτουσι τὴν
 ὑπόληψιν καὶ συγχρόνως εἶνε σαρκικοὶ ἐρεθισμοί, τῶν ὀ-
 ποίων τ' ἀποτελέσματα εἶνε ἀνυπολόγιστα. Ἄν εἰς τὰς
 ὑψηλοτέρας χώρας τοῦ κόσμου εἰς ὄντα λεπτοφεύστερον
 ὀργανισμένα τὸ φίλημα (ἢ τοῦλάχιστον φλογῶδες τι
 βλέμμα) δύναται νὰ ἔχη γονιμοποιὸν δύναμιν, εἶνε
 ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὰ πολλὰ ἐκεῖνα, περὶ τῶν
 ὁποίων κατὰ τὴν ἰσχύρισιν τοῦ Σακκεσπέρου δὲν συγ-
 χωρεῖ ἡ Φιλοσοφία νὰ ὀνειροπολῶμεν. Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα
 δὲν εἶνε ἀδύνατον, καὶ ἴσως ταύτην τὴν ἰδέαν εἶχε πρὸ ὀφ-
 θαλμῶν ἀρχαῖός τις ποιητής, ὅτε ἐξυμνῶν τὸν Μάϊον
 μῆνα ἔλ εγεν.

«Οὗτος ὁ μῆν εἶνε φίλημα, τὸ ὁποῖον δίδει ὁ οὐρανὸς εἰς
 τὴν γῆν, ὥστε τῶρα μὲν αὕτη εἶνε μνηστὴ του, ἔπειτα δὲ
 γίνεται μήτηρ».

Καὶ ὁ Πάλλας δὲ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἱστορικῶν του
 εἰδήσεων περὶ τῶν Μογγολικῶν φυλῶν διηγεῖται, ὅτι οἱ
 Λαμαῖται πιστεύουσιν, ὅτι τὰ οὐράνια ἢ ἐναέρια πνεύματα
 πολλαπλασιάζονται κατὰ δικφόρους τρόπους· τινὰ μὲν δι'
 ἐναγκαλισμάτων καὶ φιλημάτων, τινὰ δὲ δι' ἀπλοῦ προσμει-
 διάματος καὶ ἰλαρῶν βλεμμάτων. Παρὰ τοῖς τελευταίσις
 λοιπὸν ἡ σχέσις τῶν γενῶν εἶχε λεπτυνθῆ εἰς τὸν ἀνώτα-
 τον βαθμόν. Νὰ δώσῃ τις εἰς ὅλον τὸν Κόσμον φίλημα,
 καθὼς λέγει ὁ Σχίλλερος εἰς ἓν τῶν γνωστῶν ποιημάτων
 του, σημαίνει εἰς τὴν μέθην τῆς χαρᾶς, ὅτε ἡ καρδία μας
 πλατύνεται, ὅτι θέλει ἐξ ἀγάπης νὰ περιλάβῃ ὅλα τὰ
 ὄντα τοῦ κόσμου.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

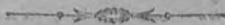
Ο ΚΥΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ.

Ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἁγίου Βερνάρδου ὑπάρχει ὄρεινὴ ὁδὸς ἱκανῶς συχναζομένη, ἣτις φέρει ἀπὸ τῆς πόλεως Οὐάλλης εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐν τῇ ἀγρίᾳ ἐρημίᾳ ὑψηλῆς καὶ πετρώδους κοιλάδος, ἣτις περικλείεται ὑπὸ ὄρεων αἰωνίως χιονοσκεπῶν, ἀπαντᾷ ὁ διαβάτης μόνον τὸ μικρὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Βερνάρδου, τὴν ὑψηλοτάτην κατοικίαν ἐν τῷ ἀρχαίῳ Εὐρωπαϊκῷ κόσμῳ. Ἐν αὐτῷ κατοικοῦσι δέκα ἕως δώδεκα εὐσεβεῖς μοναχοί, τῶν ὁποίων μόνη ἀσχολία εἶναι ἀμισθὶ τοὺς διαβάτας νὰ ξενίζωσι, καὶ εἰς αὐτοὺς πᾶσαν βοήθειαν νὰ παρέχωσιν. Κατὰ τοὺς ὀκτῶ ἢ ἐννέα μῆνας τοῦ ἔτους, καθ' οὓς χιόνες, ὀμίχλαι, καταιγίδες καὶ σωροὶ χιόνων (χιονοπιλήματα) ἀπὸ τοῦ ὄρους κατακυλιόμενοι καθιστῶσι τὸν δρόμον λίαν κινδυνώδη, καθ' ἑκάστην οἱ κληρικοί οὗτοι ἢ εἰ ὑπηρετῶν αὐτῶν περιέρχονται ἐδῶ κατέκει ἀνὰ τὸ ὄρος ἢ διὰ νὰ ἀναζητήσωσι τυχὸν ἀποπλανηθέντας διαβάτας, ἢ διὰ νὰ σώσωσι τοὺς εἰς τὴν χιόνα καταθυθισθέντας. Ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν μεταχειρίζονται πρὸς σωτηρίαν τῶν δυστυχῶν τούτων καὶ κύνας μεγάλους ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο συνεπιζομένους. Οἱ κύνες οὗτοι ἢ μόνον τῶν ἐξέρχονται εἰς τὸ σωτηριῶδες ἔργον των, ἢ οἱ μοναχοὶ παραλαμβάνουσιν αὐτοὺς μεθ' ἑαυτῶν. Εὐθύς ὡς ὁ κύων διὰ τῆς ὀσμῆς τοῦ ἀνεύρη δυστυχῆ τινά, ἐπιστρέφει μὲ ταχύτητα βέλους πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ καὶ συγχρόνως ὕλακτῶν, κινῶν τὴν οὐρὰν του καὶ ἀνησυχῶς πηδῶν καθιστᾷ γνωστὴν τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ. Ἀκολούθως τρέχων πρὸς τὸ γνωστὸν του μέρος περιστρέφεται, βλέπων πάντοτε πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀντὶ τὴν ἀπολοθῆσαι, καὶ ὁδηγεῖ οὕτως τὸν κύριόν του εἰς τὸ

μέρος, ἔνθα κείται ὁ δυστυχῆς διαβάτης. Συχνάκις κρεμῶ-
σιν εἰς τὸν λιμὸν τῶν κυνῶν τούτων φιάλην πλήρη οἶνο-
πνεύματος ἢ ἄλλου ποτοῦ θερμαντικοῦ καὶ ἀναζωωτικοῦ καὶ
καλαθίτικον μετὰ ἄρτου, ἵνα παράσχωσι δι' αὐτῶν ἀναψυχὴν
τινα εἰς κεκμηκότα καὶ βίγῳντα διαβάτην.

Τοιοῦτος ἦτο κύων τις κηλούμενος Barry. Ἐπὶ δώδεκα
ἔτη ἀκκμάτως καὶ πιστῶς ἐξετέλει τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπηρε-
τῶν τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ αὐτὸς μόνος εἶχε σώσει εἰς τὴν
ζωὴν του περισσοτέρους τῶν τεσσαράκοντα ἀνθρώπων. Ὁ
ζῆλος, ὃν ἐδείκνυε πρὸς τὸ φιλάνθρωπον ἔργον, ἦτον
ἔκτακτος. Οὐδέποτε ἄφινε νὰ τῷ ὑπομνήσῃ τις τὴν ὑπηρε-
σίαν του, ἢ νὰ τὸν παρορμήσῃ εἰς αὐτήν. Εὐθὺς ὡς ὁ σὺ-
ρανὸς ἐκαλύπτετο ἀπὸ νέφη, ἢ τὸ ὄρος ἐσκεπάζετο ἀπὸ
ὀμίχλην, ἢ κινδυνώδεις σωροὶ χιόνων ἐφαίνοντο πίπτοντες
μακρόθεν, οὐδὲν πλέον ἠδύνατο νὰ τὸν κρατήσῃ ἐντὸς τοῦ
μοναστηρίου. Ἀμέσως ἀνήσυχος καὶ ὑλακτῶν περιέτρεχε
τὰ πέριξ μέρη, καὶ ἀκάματος περιήρχετο καὶ ἅπαξ καὶ δις
τὰς κινδυνώδεις θέσεις καὶ ἔβλεπεν, ἂν ἐκεῖ εὐρίσκετό τις
εἰς τὴν χιόνα βεβητισμένος ἢ καὶ ὀλοτελῶς κεκαλυμμένος,
ἵνα ἀπιλλάξῃ αὐτὸν τοῦ κινδύνου.

Ἄν δὲν ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν, τότε ἔτρεχε μὲ φο-
βερὰ ἄλματα εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐζήτηι βοήθειαν ὑπὲρ
τοῦ δυστυχοῦς. Ὅτε πλέον ἐγήρασε καὶ ἀπέκαμε, ὁ σεβά-
σμιος προηγούμενος τοῦ μοναστηρίου τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν
Βέρνην, ὅπου ἀπέθανε καὶ κατετέθη εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον,

ΔΙΗΓΗΜΑ.

Η ΕΡΗΜΟΣ ΝΗΣΟΣ.

Ἄνὴρ πλούσιος καὶ εὐεργετικὸς θέλων νὰ καταστήσῃ εὐδαίμονα ἓνα τῶν δούλων αὐτοῦ, τῷ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ναυπηγήσας πλοῖον καὶ πληρώσας αὐτὸ πολυτίμων ἐμπορευμάτων εἶπε πρὸς αὐτόν. « Ἴδου σοὶ χαρίζω τὸ πλοῖον τοῦτο μετὰ τοῦ πληρώματος καὶ τοῦ φορτίου του, ὕπαγῃ εἰς τὴν ξένην, πώλησον τὰ ἐμπορεύματα καὶ μεταχειριζόμενος τὰ χρήματα κέρδισον, ὅσα δύνανται νὰ σοὶ παράσχωσι ζωὴν εὐτυχῆ ». Ὁ δούλος ἀπέπλευσε περιχαρῆς, ἀλλὰ μόλις παρήλθον ἡμέραι τινές, δεινὴ τρικυμία κατέλαβεν αὐτόν, τὸ πλοῖον ἐξοκειλαν ἐπὶ τινος βράχου κατεσυντρίφθη, τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα ἐχάθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἅπαντες οἱ συμπλωτῆρες αὐτοῦ ἐπνίγησαν, αὐτὸς δὲ μόλις ἐσώθη, καὶ ἠδυνήθη ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἄκραν νήσου τινός. Πεινῶν, γυμνὸς καὶ ἄνευ βοήθειας ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, κλαίων καὶ ὀδυρόμενος διὰ τὸ δυστύχημά του, ὅτε αἴφνης παρετήρησε μακρόθεν πόλιν τινα μεγάλην καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐξερχομένων ἐξ αὐτῆς, καὶ διευθυνομένων μετὰ φωνῶν καὶ ἀλαλαγμῶν πρὸς αὐτόν. « Ζήτω ὁ βασιλεὺς ἡμῶν » ἐφώναζον πλησιάζαντες, καὶ θέσαντες αὐτόν ἐπὶ πολυτελοῦς ἄρματος τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν πόλιν. Τὸν εἰσήγαγον εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον, ἐνέδυσαν αὐτόν μὲ πολύτιμα ἐνδύματα, ἔθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ διάδημα ἀδαμαντοκόλλητον, ἔρριψαν μεγαλοπρεπεῖ ἰσοπέδιον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, καὶ ἀναβιβάσαντες αὐτόν ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου ἐφώναζον « Ζήτω ὁ

Βασιλεὺς ἡμῶν». Ακολούθως προσῆλθον εἰς αὐτὸν οἱ ἐν ἀ-
ξιώματι καὶ οἱ ἐπισημότεροι τῶν πολιτῶν, ἔπεσον εἰς τοὺς
πόδας αὐτοῦ καὶ ὠρκίσθησαν ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου λαοῦ
τὸν ὄρκον τῆς πίστεως.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἐνόμισε κατ' ἀρχάς, ὅτι ἅπαντα αὕτη ἡ
μεγαλοπρεπὴς τύχη ἦτο λαμπρὸν τι ὄνειρον, μέχρις ὅτου
ἡ διάρκεια τῆς εὐτυχίας του δὲν ἄφησεν αὐτὸν ν' ἀμφιβάλλῃ
ὅτι πάντα τὰ θαυμάσια ταῦτα ἦσαν ἀληθῆ καὶ πραγματικά.
«Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, τί ἠπάτησε
τὸν νοῦν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παραδόξου τούτου λαοῦ,
ὥστε νὰ κάμωσι βασιλέα αὐτῶν ἕνα γυμνὸν ξένον. Χωρὶς
νὰ γνωρίζωσι τίς εἶμαι, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωσι πόθεν ἔρχο-
μαι, μὲ ἔθηκαν ἐπὶ τοῦ θρόνου των! Τί παράδοξον ἔθιμον ὑ-
πάρχει ἐν τῇ χῶρᾳ ταύτῃ!».

Μετὰ τὰς σχέψεις ταύτας τῷ ἐπῆλθεν ἡ περιέργεια νὰ
μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ὑψώσεως αὐτοῦ. Καλέσας λοιπὸν τὸν
πρῶτον ἐκ τῶν λειτουργῶν του, ὅστις ἐφαίνετο ἀληθῶς σο-
φὸς καὶ τίμιος ἀνὴρ, τὸν παρεκάλει νὰ τῷ λύσῃ τὸ αἰνίγμα·
«Βεζύρη, λέγει πρὸς αὐτόν, πῶς ἐγνωρίζετε, ὅτι ἦλθον εἰς
τὴν νῆσον ὑμῶν, καὶ ἐκ ποίων ἀφορμῶν κινούμενοι μὲ ἀνε-
κηρύξατε βασιλέα, καὶ ποῦ θέλει τέλος πάντων λήξῃ ἡ πα-
ροῦσα τύχη μου;»—Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ βεζύρης, ἡ
νῆσος αὕτη κατοικεῖται ὑπὸ πνευμάτων. Πρὸ πολλοῦ
καιροῦ παρεκάλεσαν οἱ κάτοικοι τὸν Παντοδύναμον Θεόν,
νὰ στέλλῃ εἰς αὐτοὺς κατ' ἔτος ἕνα υἱὸν τοῦ Ἀδάμ, ἵνα βα-
σιλεύῃ ἐπ' αὐτῶν. Ὁ Παντοδύναμος ἤκουσε τὴν δέησιν αὐ-
τῶν, καὶ κάμνει, ὥστε καθ' ἕκαστον ἔτος κατὰ τὴν ὠρισμέ-
νην ἡμέραν νὰ προσορμίζεται εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν εἰς ἄν-
θρωπος. Οἱ κάτοικοι τότε τρέχουσιν εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ
περιχαρεῖς, καὶ ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν βασιλέα. Εὐθὺς ὡς
παρέλθῃ τὸ ἔτος καὶ φανῇ πάλιν ἡ ὠρισμένη ἡμέρα, ἀμέ-
σως ἀπολύεται τῆς ἀρχῆς, ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸν βα-

σίλειον κόσμον, καὶ τὸν ἐνδύουσι πενιχρὰ ἐνδύματα. Οἱ ὑπηρέται αὐτοῦ τὸν σύρουσι βιαίως πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ῥίπτουσιν αὐτὸν εἰς ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο κατεσκευασμένον πλοιάριον, ὅπερ φέρει αὐτὸν εἰς ἄλλην νῆσον. Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι ἔρημος καὶ γυμνή, καὶ ἐκεῖ αὐτός, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἡδὴ ἡμερῶν ἦτο ἰσχυρὸς βασιλεὺς, ἔρχεται γυμνὸς καὶ ἄθλιος μὴ ἔχων οὐδέν· οὔτε ὑπηρετήν, οὔτε φίλον. Οὐδεὶς λυπεῖται διὰ τὴν δυστυχίαν αὐτοῦ, καὶ εἶναι ἠναγκασμένους ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ χώρα ὀλιβερόν καὶ ἀναρὸν βίον νὰ ἄγῃ, ἐὰν κατὰ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ δὲν προνοήσῃ φρονίμως περὶ τοῦ μέλλοντος. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ παλαιοῦ βασιλέως ὁ λαὸς προῦπαντᾷ μὲ τὸν συνῆθη τρόπον τὸν νέον, ὄντινα ἢ πρόνοια τοῦ Παντοδυνάμου ἀποστέλλει εἰς αὐτόν, καὶ καθιστᾷ αὐτὸν βασιλέα μετὰ τῆς αὐτῆς χαρᾶς ὡς τὸν πρῶτον. Αὐτὸς εἶναι, Μεγαλειότατε, ὁ αἰώνιος νόμος τούτου τοῦ βασιλείου, τὸν ὅποσον οὐδεὶς βασιλεὺς κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του δύναται νὰ καταργήσῃ.— «Ἐγνώριζον καὶ οἱ προγενέστεροι ἐμοῦ, ἠρώτησε περαιτέρω ὁ βασιλεὺς, τὴν ὀλίγην ταύτην διάρκειαν τῆς ὑψώσεώς των;— Εἰς οὐδένα ἐξ αὐτῶν, ἀπεκρίθη ὁ Βεζίρης, ἦτο ἄγνωστος ὁ νόμος οὗτος τοῦ προσκαίρου τῆς βασιλείας των, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἐτυφλοῦντο ἐκ τῆς λάμπσεως τοῦ θρόνου αὐτῶν, ἐλησμόνουν τὸ ὀλιβερόν μέλλον, καὶ διήρχοντο ὡς ἄφρονες τὸ ἔτος αὐτῶν· ἄλλοι ἐμεθύσκοντο ἐν τῇ ἀπολαύσει τῆς εὐτυχίας αὐτῶν καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ φέρωσιν εἰς τὸν νοῦν τὴν ἔρημον νῆσον, ἀπὸ φόβου μὴ πικράνωσι τὴν ἡδεῖαν ἀπολαυσιν τοῦ παρόντος. Ὅταν ἤρχετο ἡ δυστυχὴς ἡμέρα τότε ἤρχιζον νὰ θρηῶσι καὶ νὰ ἀποδύρωνται τὴν τυφλότητα αὐτῶν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά, καὶ ἐπαρᾶδιδοντο ἄνευ οἴκτου εἰς τὰς αἰωνίους τλαιπωρίας».

Ἡ διήγησις αὕτη ἐνέπλησε φόβου τὸν βασιλέα, καὶ προσεπάθησε παντὶ σθένει ν' ἀποφύγῃ τὴν συμφορὰν τῶν προ-

κατόχων του καὶ νὰ προνοήσῃ φρονίμως περὶ τοῦ μέλλοντος.
 « Σοφὲ Βεζύρη, εἶπε πάλιν πρὸς τὸν λειτουργὸν του, μοὶ ἀνεκάλυψες τὰ πάντα, ἐν ἔτι σὲ παρακαλῶ νὰ μοὶ εἴπῃς, τί ὀφείλω νὰ πράξω πρὸς σωτηρίαν μου;— Ὄφείλεις, ἀπήντησεν ἐκεῖνος νὰ καταστήσῃς καρποφόρον καὶ κατοικουμένην τὴν ἔρημον νῆσον, ἣτις σὲ περιμένει. Ἀπόστειλον ἐκεῖ ἐργάτας ἀγαθοῦς, κτίσον πόλιν καὶ ἐργαστάσια καὶ προμήθεισον τὴν τόπον δι' ὄλων τῶν ἀναγκαίων. Οἱ κάτοικοι τότε τῆς νήσου ἐκείνης θὰ σὲ υποδεχθῶσι μετὰ χαρᾶς εἰς τὸ νέον βασιλεῖόν σου, ἀλλὰ σπεῦσον, οὐδόλως μὴ ἀργῆς, ὁ καιρὸς ἐπέγει, σκέπτου πάντοτε, ὅτι αὔριον θὰ τελειώσῃ τὸ ἔτος σου καὶ πράττε τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀναπαύσεώς σου. Ἄν περιφρονήσῃς τὴν συμβουλὴν μου, ἐχάθῃς, καὶ αἰωνία δόδυνῃ σὲ περιμένει».

Ὁ βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἀνὴρ φρόνιμος καὶ ἐπραξε τὰ πάντα κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Βεζύρου. Ἡ νῆσος ἐκαλλιεργήθη καὶ ἄμα ἤρχισε νὰ κατοικῆται, οἱ κάτοικοι προσήρχοντο πάντοτε περισσότεροι, καὶ μετέβαλον τὸν τόπον εἰς ἀληθῆ παράδεισον. Ἡ τελευταία ἡμέρα ἤλθεν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς εἶδεν αὐτὴν μετὰ χαρᾶς, ὅχι μετὰ φρίκης ὡς οἱ προγενέστεροι. Εἰς τὸ νέον βασιλεῖόν του τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ μείζονος λαμπρότητος. Ὁ Παντοδύναμος ἐπήνετε τὴν φρόνησιν αὐτοῦ, καὶ παρεχώρησε τὴν ἀθανάσιαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὑπηκόους του, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶν αἰώνιον βασιλείαν.

Ὁ πλούσιος καὶ εὐεργετικὸς ἀνὴρ εἶναι ὁ Θεός· ὁ δούλος ὃν ἀποστέλλει εἶναι ὁ ἄνθρωπος· ἡ νῆσος εἰς ἣν γυμνὸς προπορμίζεται εἶναι ὁ κόσμος οὗτος· οἱ ὑποδεχόμενοι αὐτὸν κάτοικοι εἶναι οἱ γονεῖς· ὁ Βεζύρης, ὅστις τὸν νοθετεῖ, εἶναι ἡ θρησκεία. Ἡ ἔρημος νῆσος εἶναι ἡ μέλλουσα ζωὴ. Τί εἶναι τὸ ἔτος τῆς βασιλείας του; τίνες οἱ ἐργάται οἱ ἀποστελλόμενοι εἰς τὴν ἔρημον νῆσον; τί τὸ τελευταῖον

πλοιάριον; τίνες οἱ σύροντες αὐτὸν εἰς τὴν παραλίαν; τίνες οἱ βασιλεῖς οἱ τυφλούμενοι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν τοῦ θρόνου των; Ταῦτα καὶ πολλὰς ἄλλας ἀλληγορίας τοῦ παρόντος διηγήματος παρακαλοῦνται νὰ λύσωσιν οἱ ἀναγνώσται.

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Ὅμοιοι ἀδελφοὶ πολλοὶ γεννώμεθα συγχρόνως,
 κ' εὐθὺς ἀποπεμπόμεθα ἀσπλάγχχως καὶ ἀπόνως.
 Πολλοὶ δὲ μᾶς προσδέχονται προθύμως εἰς τὰς θύρας,
 καὶ μᾶς μεταβιβάζουσιν εἰς ἄλλων πάλιν χεῖρας,
 οἷτινες μᾶς ἀκούουσι μετὰ περιεργείας
 ἀφώνως νὰ τοῖς δίδωμεν πολλὰς πληροφορίας.
 Ἄλλ' ἅμα τὴν ἐπαύριον καὶ ἄλλαι γεννηθῶσιν,
 ὅλων αὐταὶ αἱ νεκρὰ τὰ βλέμματ' ἀποσπῶσι.
 Πικραμελοῦσι μὲν ἡμᾶς καὶ εἰς αὐτὰς προσέχουν,
 καὶ αὐταὶ πλὴν τὴν τύχην μας μετ' οὐ πολὺ θὰ ἔχουν,

ΓΡΙΦΟΣ,

ΛΥΣΙΣ

Τοῦ ἐν τῷ Θ'. τεύχει ἄ αἰνίγματος «Ἀχιλλεύς» = ἀνὴρ (τῆς) Διομήδης (τὸ Αἶας εἶνε γενικὴ τοῦ δνόματος Αἶα = γῆ), τοῦ δὲ β'. «Παίων», τοῦ δὲ γ'. «Πύρρος», τοῦ δὲ γρίφου «Πᾶσιν ἰσχυρὸς καὶ πλοῦτος ὑπέκειν τῇ ἀρετῇ».